

Marša, Jakub

Jaroslav Vyskočil, kněz v nesvobodné zemi

Studia historica Brunensia. 2022, vol. 69, iss. 2, pp. 173-199

ISSN 1803-7429 (print); ISSN 2336-4513 (online)

Stable URL (DOI): <https://doi.org/10.5817/SHB2022-2-7>

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/digilib.77502>

License: [CC BY-NC-ND 4.0 International](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/)

Access Date: 28. 11. 2024

Version: 20230203

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Jaroslav Vyskočil, kněz v nesvobodné zemi

Jaroslav Vyskočil, a priest in the unfree country

Jakub Marša / marsajakub@mail.muni.cz

Historický ústav, Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, Brno

Abstract

The paper presents the pastor Jaroslav Vyskočil, an important figure of the Czechoslovak Church. The paper is focused on the 1950s, when Jaroslav Vyskočil served in the city of Brno. The paper is not a biography, but aims to demonstrate specific manifestations of communist church policy at the local level on the example of the pastor Vyskočil. At the same time, the paper offers an image of a believer who is actively trying to express his religion in the environment of a totalitarian communist state.

Keywords

Brno – The Communist Party of Czechoslovakia – The Czechoslovak Church – history of everyday life – Jaroslav Vyskočil – peace movement – totalitarianism.

Úvod

*Minuty jsou jak hodiny
jedna je druhé delší.
Hlavou ti táhnou vzpomínky
smutné a nejsmutnější.*

Jaroslav Vyskočil, z básně „Nostalgie“

Dějiny 20. století ze značné části definovala existence státních zřízení souhrnně označovaných jako totalitární režimy. V případě Evropy¹ hovoříme o Německu Adolfa Hitlera, zároveň však bývají v odborné literatuře² mezi totalitární zřízení řazeny také komunistické státy sjednocené pod určující vůlí Sovětského svazu, především v období éry tzv. stalinismu. Před badateli proto vyvstala přibližně v polovině 20. století potřeba pokusit se zrod a mnohdy nepopíratelný společenský i politický úspěch totalitárních režimů uchopit a vysvětlit. Především politologické a sociologické bádání postupně formulovalo a upřesňovalo výklad známý jako teorie totalitarismu. Odborníci, mezi kterými můžeme výběrově jmenovat Sigmunda Neumanna,³ Ernsta Cassiera,⁴ Hannah Arendtovou,⁵ Zbigniewa Brzezińskiho⁶ s Carlem Joachimem Friedrichem⁷ či Karla Jasperse,⁸ se sice v některých výkladech a závěrech rozcházel, podstata teorie totalitarismu však zůstávala stejná: vládnoucí skupina vlastnila monopol nad veškerým výkonem moci a zneužívala svého dominantního postavení proti většinové utlačované společnosti.⁹

Představené pojetí totalitárních režimů se ovšem na Západě od 60. let 20. století¹⁰ a v domácím badatelském prostředí po přelomu milénia¹¹ dočkalo revize a následné kritiky, poukazující na skutečnost, že tradiční teorie totalitarismu příliš zjednodušuje či zcela

1 Totalitární či v méně radikálním vyznění autoritativní státní zřízení se skrze 20. století formovala po celém světě, ať už hovoříme mj. o Čínské lidové republice v čele s Mao Ce-tungem, dodnes přetrvávajícím severokorejským režimem, či o jihoamerických diktaturách.

2 Havelka, M.: *Srovnávání nesrovnatelného*, s. 608.

3 S. Neumann, 1904–1962, německý politolog a sociolog, mj. autor knihy *Permanent Revolution: The Total State in a World at War*, New York – London 1942.

4 E. Cassier, 1874–1945, německý filozof, mj. autor knihy *The Myth of the State*, New Haven 1946.

5 H. Arendtová, 1906–1975, německé filozofka a politoložka, mj. autorka knihy *The Origins of Totalitarianism*, New York 1951.

6 Z. K. Brzeziński, 1928–2017, polský politolog, mj. s C. J. Friedrichem spoluautor knihy *Totalitarian Dictatorship and Autocracy*, Cambridge 1956.

7 C. J. Friedrich, 1901–1984, německý politolog.

8 K. Jaspers, 1883–1969, německý filozof, mj. autor knihy *Die Atombombe und die Zukunft des Menschen*, München 1961.

9 K tomu užívala postupně definované nástroje, ze kterých výběrově jmenujeme monopol nad komunikací, kontrolu hospodářství a armády, vládu jednoho muže či terorizující bezpečnostní složky, viz např. Friedrich, C. J. – Brzeziński, Z. K.: *Totalitarian Dictatorship*, s. 21.

10 Heumos, P.: *K sociálněhistorickému výzkumu*, s. 692.

11 Podle Petera C. A. Moréeho a Jiřího Piškuly se jedná o logický důsledek posloupnosti historické práce postupující od centra k regionům, od celku k jednotlivým dílům, viz Morée, P. C. A. – Piškula, J.: „*Nejpo- krokovější církevní pracovník*“, s. 10.

opomíjí sociální realitu každodenního života.¹² Jinými slovy, čím dále se výzkum posouval od pozice centra na periferii, čím důsledněji rekonstruoval všední realitu na úkor vysoké politiky, tím více odhaloval různé skutečnosti narušující tradiční pojetí totalitarismu. Historické zkoumání na regionální úrovni totiž nabízí nové perspektivy vůči dosavadnímu výkladovému rámci,¹³ neboť studium regionálních dějin zaměřené na sociální vztahy upřesňuje a pozměňuje obraz totalitárního státu, odhaluje místní specifika a nabourává obraz komunistického režimu jakožto jednotného dokonale sourodého organismu.¹⁴ Samozřejmě, výzkum zaměřený výhradně na lokální úroveň může vést ke konečné rozmělnosti či neschopnosti formulovat obecné závěry.¹⁵ Proto považuji za vhodné vnímat bádání o dějinách totalitárních států jako pomyslné spojené nádoby,¹⁶ ve kterých usilují o přiblížení každodenního života bez opomíjení celospolečenských procesů a národních i mezinárodních politických vlivů a strategií – s vědomím, že vládnoucí režim nedisponoval bezvýhradně neomezenou formou kontroly, ale v rámci společenského dialogu zastával pozici výrazně silnější dominantní strany.¹⁷

Níže publikovaný příspěvek si klade za cíl představit osobnost Jaroslava Vyskočila, předního představitele Církve československé (dále ČČS)¹⁸ v Brně 50. let, a skrze jeho působení v náboženské obci (dále NO) Staré Brno na jedné straně představit úsilí věřícího křesťana o naplnění svého přesvědčení v prostředí totalitárního státu, a na straně druhé reflektovat dopady a způsoby realizace proticírkevní politiky¹⁹ Komunistické strany Československa (dále KSČ) v každodenním životě lokálního náboženského společenství. Příspěvek teritoriálně ohraničuje dominantní místo působnosti Jaroslava Vyskočila po únoru 1948, město Brno,²⁰ a časově 50. léta 20. století – obojí s nezbytnými kontextuálními přesahy. Příspěvek tedy hledá odpověď na otázky, jaké strategie využíval farář Jaroslav Vyskočil pro efektivní naplňování svého náboženského poslání v komunistickém státě a jakým způsobem zasahovala do každodenního života církevního společenství na

- 12 „Je naprosto zřejmé, že ve státním socialismu nelze vést jasně dělčko mezi politickým a sociálním vývojem.“ Heumos, P.: *K sociálněhistorickému výzkumu*, s. 687.
- 13 Marša, J.: *Konference KSČ*, s. 217–219. Srovnej Sommer, V.: *Bilance*, s. 829.
- 14 Pullmann, M.: *Sociální dějiny*, s. 707.
- 15 Morée, P. C. A. – Piškula, J.: „*Nejpokrokovější církevní pracovník*“, s. 11.
- 16 „*Hlubší sondy do složitějších pohybů ve spleťtých vrstvách společnosti je radno podnikat po dostatečném proniknutí do dějin politických či státně-správních.*“ Morée, P. C. A. – Piškula, J.: „*Nejpokrokovější církevní pracovník*“, s. 10.
- 17 Heumos, P.: *K sociálněhistorickému výzkumu*, s. 687.
- 18 Církev československá přijala současný přídomek „husitská“ do svého názvu až v roce 1971, viz Frýdl, D.: *Zrod církve*, s. 17.
- 19 S ohledem na represivní charakter politických kroků a ideologickou vyhraněnost komunistického režimu v Československu po únoru 1948 lze skutečně spíše než o politice církevní hovořit o politice proticírkevní, viz Nečasová, D.: *Obrazy*, s. 141. Srovnej Jindra, M.: *Církev*, s. 98–99, a Kaplan, K.: *Stát*, s. 94–111.
- 20 Městské prostředí považovali za specifické i komunističtí církevní tajemníci: ve velkých městech „*jsou zpravidla některé církevní instituce (...), více kostelů a tím i více duchovních a osob spjatých s církví. Do velkých měst se soustřeďuje mnohem více snalků (...) křtů, dětí narozených v nemocnicích, porodnicích a jiných kněžských funkcí. Jsou zde zpravidla honosnější bohoslužby, často za účasti našich předních umělců a jiné církevní slavnosti. Naproti tomu duchovní ve velkých městech se mohou daleko více věnovat poslání kněze, než venkovský duchovní.*“ Moravský zemský archiv (MZA), B 124, III. man., kar. 2585, sg. 1812. cír./3, sledování vývoje církevního života, církevní politika, Návrh směrnic k provádění církevně-politické práce ve velkých městech.

Starém Brně proticírkevní politika komunistického režimu. Za užití kritické analýzy pracuji s prameny z církevního prostředí, dále s prameny státních úřadů a s dobovými periodiky.

V případech pramenů z církevního prostředí se jedná především o kroniky a pamětní knihy, mezi nimiž zastává s ohledem na téma studie přední místo *Obecní kronika NO ČČS Staré Brno*. Pisatelem stránek pojednávajících o letech 1952–1959 byl sám Jaroslav Vyskočil. Kronika se vyznačuje kvalitním slohem nepostrádajícím vyprávěcí charakter,²¹ autor se zároveň nevyhýbal osobnímu (mnohdy kritickému) hodnocení pojednávaných událostí. Funkce kronikáře se po roce 1959 ujal nástupce Jaroslava Vyskočila, farář Milan Salajka, který byl ve svém hodnocení poměrů směrem dovnitř církve i vně ke státu a společnosti dokonce odvážnější než předchozí autor. Považuji však za nutné zdůraznit, že u pisatelů všech brněnských kronik a pamětních knih je třeba předpokládat jistou míru zaujatosti, neboť se jednalo o členy a aktivní činitele církevního společenství. I z toho důvodu doplňuji a komparuji prameny náboženských obcí s archivními prameny.

Ústřední archiv a muzeum Církve československé husitské (dále ÚAM ČČSH) obsahuje osobní složku Jaroslava Vyskočila,²² zatímco Archiv města Brna (dále AMB) a Moravský zemský archiv (dále MZA) poskytly prameny z fondů komunistických úřadů, konkrétně Městského národního výboru (dále MNV) a Krajského národního výboru (KNV). Za badatelsky nejhodnotnější lze považovat především pravidelná hlášení církevních tajemníků o náboženské situaci v Brně, poskytující cenný vhled do způsobu realizace a následného hodnocení proticírkevní politiky.

Z církevních periodik jsem pro účely studie pracoval převážně s *Českým zápasem* (dále ČZ), periodikem ČČS. Jedná se o dodnes vycházející list s dlouhou tradicí. Coby *Český zápas* byl vydáván od roku 1920 a přímo navazoval na starší list *Právo národa*. Jako kterékoliv další církevní publikace podléhal i *Český zápas* po únoru 1948 cenzuře²³ ze strany Státního úřadu pro věci církevní (dále SÚC),²⁴ redakce byly zároveň povinny publikovat vynucená prohlášení.²⁵ Dobová periodika tedy umožňují náhled do propagandy, prostřednictvím které komunistický režim před praktikujícími křesťany představoval témata

21 Jaroslav Vyskočil byl literárně aktivní člověk. Je autorem textů k několika písním v církevním zpěvníku. Krom přednášek a zamyšlení také komponoval básně, které byly posmrtně vydány v roce 2012 pod názvem „Svět nesmí být pro lásku malý“. V předmluvě od Olgy Nytrové čteme: „V podtextu promlouvá moudrost člověka, který celý život kráčet po duchovní cestě hluboce zakořeněného křesťana. (...) [Dílo] je ovlivněno i dobovým kontextem, vznikalo přibližně od 30. let do konce 50. let dvacátého století, jako dobové pozadí se zde promítá první republika, válka a totalita.“ Vyskočil, J.: *Svět*, s. 9–10.

22 Složka obsahuje především komunikaci mezi Jaroslavem Vyskočilem a církevním ústředím.

23 SÚC kladl důraz na autocenzuru redakcí. Pokud periodika nenabízela svým čtenářům dostatečně pokroková a ideologicky vhodná témata, docházelo k nátlaku na personální složení redakcí či přímo k dočasnému pozastavení vydávání. Morée, P. C. A. – Piškula, J.: „*Nejpokrokovější církevní pracovník*“, s. 115–116. O cenzuře po únoru 1948 dále viz Balík, S. – Hanuš, J.: *Katolická církev*, s. 22–23, Kaplan, K.: *Stát*, s. 102, nebo Piškula, J.: *Státní úřad*, s. 67–68.

24 SÚC byl zřízen na podzim roku 1949 „Zákonem č. 217 Sb. o zřízení Státního úřadu pro věci církevní“. V roce 1956 byl SÚC nahrazen Církevním oddělením Ministerstva školství a kultury. Úřad neformoval linii komunistické církevní politiky, sehrával však rozhodující úlohu při její realizaci, viz Piškula, J.: *Státní úřad*, s. 67.

25 Morée, P. C. A. – Piškula, J.: „*Nejpokrokovější církevní pracovník*“, s. 73–74.

spojená s církevním životem a církevní politikou,²⁶ přičemž nezohledňoval pouze vlastní strategii, ale zároveň hledal průsečíky se zájmy duchovních i laiků.

Jaroslav Vyskočil před příchodem do Brna

Jaroslav Vyskočil se narodil 18. dubna 1909 v Příměticích nedaleko Znojma jako deváté z dvanácti dětí (z nichž devět postupně zemřelo vinou tuberkulózy)²⁷ do rodiny zedníka Jana Vyskočila a Marie rozené Šachlové.²⁸ Již od nejtutlejšího dětství vyrůstal v národotvorném prostředí, neboť oba rodiče byli hrdí vlastenci,²⁹ a i učitel Jaroslav Rouš z přímětické školy je popisován slovy „*vlastenec a známý národní pracovník*“.³⁰ Snad i z toho důvodu vstoupil Jaroslav Vyskočil ve věku 16 let v létě 1925 ve Znojmě, kde navštěvoval gymnázium, i s celou rodinou do ČČS.³¹ Církev založená v roce 1920³² se totiž prezentovala jako

26 O periodických jako nástroji pro formování oficiálního diskurzu viz Nečasová, D.: *Obrazy*, s. 14–15.

27 ÚAM ČČSH, fond Osobní složky duchovních, osobní výkaz Jaroslava Vyskočila, životopis, s. 1.

28 *Obecní kronika*, s. 35. Srovnej Jindra, M. – Sladkowski, M. (edd.): *Biografický slovník*, s. 604, a Vyskočil, J.: *Svět*, s. 17.

29 ÚAM ČČSH, fond Osobní složky duchovních, osobní výkaz Jaroslava Vyskočila, informace o Jaroslavu Vyskočilovi od Olgy Coufalové.

30 *Obecní kronika*, s. 35.

31 ÚAM ČČSH, fond Osobní složky duchovních, osobní výkaz Jaroslava Vyskočila, informace o Jaroslavu Vyskočilovi od Olgy Coufalové.

32 Geneze ČČS ovšem sahá do hlubší minulosti. Důvodů, proč se skupina tzv. reformních kněží nakonec rozhodla po mnoha letech vyjednávání pro radikální krok úplného oddělení se od římskokatolické církve, lze jmenovat hned několik. Požadavky, či spíše podněty formulované katolickým knězem, básníkem a spisovatelem Jindřichem Šimonem Baarem, zahrnovaly prakticky každou oblast církevního života. Vždyt dlouhé a neúspěšné pokusy o kompromis s Vatikánem se dotýkaly tak zásadních otázek, jakými byla církevní autonomie a samospráva, dobrovolnění celibátu, legalizace dnes běžného pohřbu žehem nebo překlad liturgie do národního jazyka. Právě možnost modlit se k Bohu v mateřštině patřila u mnohých kněží, ale také u řadových věřících mezi otázky nejpřednějšího významu. Zmíněné reformní požadavky totiž byly úzce propojeny s národnostní problematikou. Reformní kněží přesto doufali, že když zástupci římskokatolické církve uvidí celonárodní rozsah podpory, které se jejich požadavkům dostává, budou přeci jen ochotnější k ústupkům. I z toho důvodu bylo přijato rozhodnutí sloužit vánoční bohoslužby roku 1919 v národním jazyce. Karel Farský, pozdější první patriarcha ČČS, se ujal nesnadného úkolu vytvořit Český misál vycházející z latinské předlohy užívané v římskokatolické církvi. Farský disponoval velmi omezeným časem, pracoval od 27. listopadu 1919. Dílo se zdařilo; v prosinci byl Český misál vydán v nákladu 1500 kusů a rozeslán stále přibývajícím zájemcům z řad reformních kněží. Samotný Karel Farský, kterému průběžně vypomáhali další duchovní, pokorně připouštěl, že Český misál nepředstavuje s ohledem na omezené množství času dílo vysoké úrovně. První bohoslužby v národním jazyce, sloužené navzdory přísnému zákazu římskokatolické církve o půlnoci na Štědrý den v mnoha kostelech po celé zemi, se přesto dočkaly zcela mimořádného ohlasu. Dobová svědectví hovoří o hlubokém dojetí, s jakým věřící českou liturgii přijali. „*My jsme nechtěli nic více, než abychom se mohli modlit svou mateřštinou k svému Bohu, oprostěnému od všech lidských nánosů a pozlátok*“, vzpomínal na slavné Vánoce 1919 kronikář řečkovické náboženské obce (Zlatá kniha, s. 226). Protože ale ani mimořádný ohlas české liturgie zamítavý postoj zástupců římskokatolické církve k předkládaným reformám nezměnil, rozhodli se členové *Klubu reformních kněží* k nevídanému kroku. Na schůzi konané 8. ledna 1920 v sále Národního domu na pražském Smíchově došlo po bouřlivé diskusi k hlasování o vytvoření národní církve. Pro se před zraky přítomných novinářů vyslovilo 215 členů schůze, proti 66. Tento moment bývá označován za počátek ČČS.

reformní, pokroková,³³ humanitní, demokratická³⁴ a v neposlední řadě národní. Ideologicky se odkazovala k cyrilometodějské tradici, Janu Husovi, Jednotě bratrské a Janu Amosi Komenskému,³⁵ nicméně do své postupně formované teologie převzala i římskokatolické prvky.³⁶ Ostatně skutečnost, že vlastenectví, hrdost na nový stát a zásadní osobní rozchod s habsburskou monarchií a římskokatolickou církví³⁷ patřily mezi přední motivy přestupů věřících k ČČS, hojně dokládají také prameny z brněnských NO. „*Ti, co k nám přistupovali z římské církve (...), chtěli být nějak lepší, žít nějak křesťanštěji, lidštěji. Proto hledali ve svém okolí lepší křesťanské obecenství,*“³⁸ zapsal o mnoho let později vzpomínající Jaroslav Vyskočil,³⁹ který se své vyznání rozhodl proměnit v celoživotní poslání. Zdali v rozhodnutí vstoupit do duchovenské služby sehrála svou roli i vděčnost z překonání během gymnaziálních studií prodělané tuberkulózy,⁴⁰ nebezpečné nemoci, s jejímiž následky Jaroslav Vyskočil bojoval po celý zbytek života, lze pouze spekulovat. „*Ještě jako bohoslovec jsem prodělal v únoru 1930 strašné chrlení krve, kde jenom včasné zavedení pneumothoraxu mne zachránilo před smrtí.*“⁴¹ Nicméně navzdory vážným zdravotním potížím byl o rok později „*ordinován bratrem patriarchou G. A. Procházkou*“.⁴² Jaroslav Vyskočil následně sloužil v Panoším Újezdu u Rakovníka,⁴³ jako pomocný duchovní v Olomouci a farář v Ivanovicích na Hané, než v roce 1936 nastoupil již jako ženatý muž⁴⁴ ke kněžské službě v Jihlavě,⁴⁵ kde strávil nejdelší úsek svého dospělého života.

Právě v Jihlavě musel Jaroslav Vyskočil osvědčit své poslání duchovního a křesťanské vyznání tváří v tvář zkouškám, které sebou přinesla druhá světová válka. Již na jaře 1939 začalo ve městě s početným německým obyvatelstvem docházet k antisemitským výpadům, v té době 30letý farář se ovšem odvážil jednoho z místních židů veřejně na ulici

33 Mezi významné myšlenkové směry přelomu 19. a 20. století považované za přímé inspirační zdroje zakladatelů ČČS patří mj. modernismus, viz Frýdl, D.: *Zrod církve*, s. 17. Církev zároveň nestavěla do protikladu náboženství a vědecké poznání, právě naopak: „*Náboženství a věda nesmějí si však odporovat. Náboženství musí přijímat zaručené výsledky vědy, věda pak nesmí stroze odmítat to, v co věří náboženství. (...) Rozumné náboženství vědu nezbytně doplňuje a proto nebude nikdy zbytečné.*“ Archiv NO ČČSH Brno-Maloměřice, Oddělení mládeže (JM), ideové večery, nečíslováno. Nezařazeno.

34 Frýdl, D.: *Zrod církve*, s. 17.

35 Kronika NO Brno-Žabovřesky, s. 63, Obecní kronika, s. 19.

36 Frýdl, D.: *Zrod církve*, s. 17–18.

37 Tamtéž, s. 18–19.

38 Obecní kronika, s. 28.

39 Srovnej např. zápis z NO Brno-Řečkovice: praví vlastenci „*přistupovali nebojácně k nové církvi. (...) Chvějí se často úzkostí, jaký ohlas bude mít založení české národní církve. Pak zase věří ve zdravé jádro národa – nevěří, že by nešlo za hlasem svého srdce*“. Zlatá kniha, s. 221–222.

40 ÚAM ČČSH, fond Osobní složky duchovních, osobní výkaz Jaroslava Vyskočila, životopis, s. 1. Srovnej Obecní kronika, s. 67, Vyskočil, J.: *Svět*, s. 12.

41 ÚAM ČČSH, fond Osobní složky duchovních, osobní výkaz Jaroslava Vyskočila, životopis, s. 1.

42 Obecní kronika, s. 35.

43 Tamtéž, s. 35.

44 Jaroslav Vyskočil pojal za ženu Miroslavu Lízalovou, učitelku ve Švabenicích u Vyškova, viz ÚAM ČČSH, fond Osobní složky duchovních, osobní výkaz Jaroslava Vyskočila, životopis, s. 1.

45 Jindra, M. – Sladkowski, M. (edd.): *Biografický slovník*, s. 604.

zastat⁴⁶ „a byl za to ztýrán českými fašisty a na konec sám odveden na policii k výsledku“.⁴⁷ V následných letech nacistické okupace se jihlavská NO CČS stala ostrůvkem české menšiny,⁴⁸ ostatně 25 členů zdejšího náboženského společenství zahynulo v odboji.⁴⁹ Válečné roky prožil v Jihlavě i Jiří Bednařík, pozdější farář v brněnských Řečkovících, který na Jaroslava Vyskočila vzpomínal jako na výborného řečníka, člověka mimořádně pracovitého a respektovaného: „za německé okupace byl ve svých projevech odvážný a svým vlastenectvím povzbuzoval malomyslné“.⁵⁰

Není tedy s podivem, že se veřejně činný a vážený Jaroslav Vyskočil stal po utichnutí válečného ryku místopředsedou jihlavského Městského národního výboru.⁵¹ Politické působení faráře se ale nesetkalo s pochopením patriarchy ani diecézní rady CČS. Jaroslav Vyskočil proto funkci složil v listopadu 1946, což považoval za osobní obět.⁵² Své další úsilí posléze upnul k získání a adaptaci kostela Povýšení sv. Kříže. Monumentální gotická budova přínaležející k dominikánskému klášteru datující svůj původ do druhé poloviny 13. století chátala od roku 1784 ve vlastnictví armády.⁵³ Na adaptaci se od roku 1947 podílela značná část příslušníků místní NO.⁵⁴ Znovuvysvěcení a slavnostní otevření kostela pronajatého CČS na 99 let se stalo v dubnu 1949 významnou společenskou událostí a trvalým odkazem Jaroslava Vyskočila městu Jihlava. Na Vysočinu speciálně vypraveným vlakem⁵⁵ přijely a záchranu kostela Povýšení sv. Kříže reflektovali i věřící z Brna. Slavnostní bohoslužby vysílané rozhlasem,⁵⁶ kterou za asistence tří dalších biskupů⁵⁷ a přítomnosti zástupců krajských úřadů⁵⁸ odsloužil patriarcha František Kovář,⁵⁹ se účastnily

-
- 46 Tamtéž, s. 604. Srovnej ÚAM CČSH, fond Osobní složky duchovních, osobní výkaz Jaroslava Vyskočila, informace o Jaroslavu Vyskočilovi od Olgy Coufalové: „Velice se tatínka dotkl nesmyslný a zavrženímhodný nacistický antisemitismus a rasismus namířený proti tzv. nižším rasám.“
- 47 ÚAM CČSH, fond Osobní složky duchovních, osobní výkaz Jaroslava Vyskočila, životopis, s. 1.
- 48 Jindra, M. – Sladkowski, M. (edd.): *Biografický slovník*, s. 604. Srovnej Vyskočil, J.: *Svět*, s. 14.
- 49 Jindra, M. – Sladkowski, M. (edd.): *Biografický slovník*, s. 604.
- 50 Vyskočil, J.: *Svět*, s. 14.
- 51 Jindra, M. – Sladkowski, M. (edd.): *Biografický slovník*, s. 604. Srovnej Vyskočil, J.: *Svět*, s. 14, ÚAM CČSH, fond Osobní složky duchovních, osobní výkaz Jaroslava Vyskočila, životopis, s. 2.
- 52 ÚAM CČSH, fond Osobní složky duchovních, osobní výkaz Jaroslava Vyskočila, resignace v MNV v Jihlavě. Jako člověk energický a aktivní považoval za důležité nebát se osobně angažovat, vyžadovaly-li to okolnosti. Kněžská služba u něj nicméně zůstávala vždy na prvním místě. Že po epizodě se členstvím v jihlavském MNV svému poslání duchovního podřizoval vše ostatní, dosvědčují i události února 1948, kdy byl vybrán do KAV NF, ale „požádal jsem ihned o zproštění, abych nenarušil těžce obnovený klid náboženské obce po svém předchozím politickém působení“. ÚAM CČSH, fond Osobní složky duchovních, osobní výkaz Jaroslava Vyskočila, osobní výkaz (dodatek).
- 53 ÚAM CČSH, fond Osobní složky duchovních, osobní výkaz Jaroslava Vyskočila, informace o Jaroslavu Vyskočilovi od Olgy Coufalové.
- 54 Vyskočil, J.: *Svět*, s. 14–15.
- 55 Kronika NO Brno-Královo Pole, s. 192.
- 56 Otevření chrámu sv. Kříže v Jihlavě, ČZ 1949, č. 15–16, s. 65.
- 57 Kronika NO Brno-Královo Pole, s. 192.
- 58 Otevření chrámu, ČZ 1949, č. 15–16, s. 65.
- 59 První pamětní kniha NO Brno-Řečkovice, s. 193.

i přes nepřízeň počasí delegace z mnoha NO.⁶⁰ Krátce nato se ovšem činorodý farář mj. i kritikou nových církevních zákonů⁶¹ dostal do sporu s krajskými církevními úřady, což v konečném důsledku přispělo k jeho přeložení do Brna.

Jaroslav Vyskočil na Starém Brně

V roce 1950 se počátkem července sešel v Praze třetí řádný sněm ČČS, na kterém bylo mj. přijato rozhodnutí o zřízení nových diecézí, plzeňské a brněnské.⁶² Spolu s tím došlo k zahájení příprav pro oddělení dosud nesamostatných NO, mezi které patřilo i Staré Brno, dříve součást NO Botanická. Obojí bylo motivováno pragmatickými administrativními potřebami. Zřízení Starého Brna si tedy přímo kladlo za cíl „*utvořiti novou náb. obec (...) aby jak v brněnské, tak nové náb. obci mohl býti hlavně aktivován živější styk mezi členy církve – dospělými i mládeží – a duch. správou*“.⁶³ Ostatně neúměrně nabývající zátěž administrativních povinností duchovních po únoru 1948 reflektuje jak odborná literatura,⁶⁴ tak brněnské prameny.⁶⁵ Pro duchovní správu totiž nebylo snadné i vinou ubývajícího počtu církevních zaměstnanců⁶⁶ pečovat o rozsáhlé územní celky, a nutno říci, že v Brně ani zřízení nových NO problém nevyřešilo. Jen NO Staré Brno sestávala ze Starého Brna, Bohunic, Dolních a Horních Heršpic, Nového a Starého Lískovce, Kohoutovic, Přízřenic a Modřic.⁶⁷ Původní záměr brněnské diecéze o ustanovení menších společenství totiž zamítly komunistické úřady.⁶⁸

60 73 věřících z Žabovřesk (Kronika NO Brno-Žabovřesky, s. 202), 92 z Řečkovic (První pamětní kniha, s. 193), přes 50 z Králova Pole (Kronika NO Brno-Královo Pole, s. 192). O „silném zastoupení“ píše kronikář z NO Botanická (Pamětní kniha Církve československé v Brně od roku 1921, s. 285). Na stránkách Českého zápasu se dočteme, že jen z Brna dorazilo do Jihlavy přibližně 1000 věřících. Viz Otevření chrámu, ČZ 1949, č. 15–16, s. 65.

61 „Zákon č. 217 Sb. o zřízení Státního úřadu pro věci církevní“ a „Zákon č. 218 Sb. o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem“ byly schváleny Národním shromážděním 14. října 1949. Komunistická propaganda zákony představovala jako zrovnoprávnění všech církví a garanci náboženské svobody, ale ve skutečnosti se jednalo o nástroj kontroly nad církevními společenstvími. Viz Jindra, M.: *Církev*, s. 98–99. Srovnej Kaplan, K.: *Stát*, s. 94–111.

62 Jindra, M.: *Církev*, s. 99.

63 Pamětní kniha od roku 1921, s. 297.

64 „*Administrativní povolení (...) byla vyžadována v podstatě pro každou činnost kromě pravidelných bohoslužeb*.“ Piškula, J.: Státní úřad, s. 67.

65 Například stránky Druhé pamětní knihy z Brna-Řečkovic uvádí, že pro radu starších se stalo řešení mnohých problémů nepřehledné a časově velmi náročné. Proto došlo k ustanovení Plánovací komise, která měla za úkol výhradně projednávání otázek úředního charakteru. Viz Druhá pamětní kniha NO Brno-Řečkovice, s. 54.

66 Farář Jaroslav Vyskočil uvažuje nad nedostatkem kněží na stránkách Obecní kroniky. Problém byl po válce řešen povolením služby laiků a svěcením žen. „*Obojí má své světlé i stinné stránky, ale bez tohoto řešení bychom nemohli existovat*“, vysvětluje a stěžuje si, že od války opustilo církev na 100 duchovních. (Obecní kronika, s. 26–27.) Srovnej Jindra, M.: *Církev*, s. 100.

67 Obecní kronika, s. 16.

68 „*Počátkem roku [1952] bylo jasno, že st. úřady nedají souhlas ke zřízení 2 nových náb. obcí (...) nýbrž toliko jedné, složené z obou dvou*.“ Pamětní kniha od roku 1921, s. 310. Obdobné rozhodnutí ovlivnilo také zřízení nové

Prvním farářem nové NO na Starém Brně, oficiálně zřízené 30. května 1952, se stal Jaroslav Vyskočil⁶⁹ a do práce se pustil s pro sebe obvyklým nasazením. Na Starém Brně se sloužily bohoslužby pravidelně každou neděli, co čtrnáct dní ve Starém Lískovci, Bohunicích, Kohoutovicích a Modřicích, měsíčně v Horních Heršpicích a Novém Lískovci a každou sobotu v nemocnicích u sv. Anny a u Milosrdných bratří. K tomu byly zavedeny týdenní biblické hodiny, péče o biřmovance a mladší děti. Jaroslavu Vyskočilovi zpočátku pomáhali duchovní Antonín Zeman a jako laická učitelka náboženství Milada Šteflová.⁷⁰

Jaroslav Vyskočil, CČS a vztah k socialismu

V době zřízení NO Staré Brno se uvnitř CČS projevovala vnitřní ideologická roztržitost. Kořeny prohlubujících se sporů lze spatřovat ještě před rokem 1948, neboť krátce po konci druhé světové války pronikli do čela církve zneužitím institutu národní správy radikální levicově orientovaní kněží podporovaní komunisty ovládaným ministerstvem školství a osvěty.⁷¹ Vedení CČS tím upadlo pod přímý vliv KSČ.⁷² Únorovému převratu i následnému politicko-společenskému vývoji se proto dostalo od druhé nejpočetnější církve v Československu veřejné podpory.⁷³ Patriarcha František Kovář spatřoval v budování demokratického⁷⁴ socialistického státu příležitost k vytvoření skutečného ráje ve světě, šanci ke konkrétnímu naplňování křesťanského poselství, poslání, pro které byla CČS vyvolena. Program tzv. křesťanského socialismu⁷⁵ však církev nesjednotil, právě naopak. Značné části duchovních i laiků se představa spolupráce s KSČ přičila.⁷⁶ Opozice v CČS proto byla likvidována odvoláváním nepohodlných lidí. Rozpory vrcholily na generální synodě v roce 1951, která sice oficiálně potvrdila dosavadní směřování církve, ale zároveň plně odhalila hloubku propasti mezi vedením a mnohými řadovými členy. CČS se tím

NO v Brně-Černovicích oddělující se od Brna-Židenic: „*Původní žádost o povolení náboženské obce musela být přepracována a obvod působnosti nábož. obce rozšířen o další obce (...), aby byl získán větší počet příslušníků do nové se vytvořivší náb. obce.*“ Pamětní kniha NO Brno-Černovice, s. 4.

69 ÚAM CČSH, fond Osobní složky duchovních, osobní výkaz Jaroslava Vyskočila, jmenovací dekret. Srovnej AMB, Církevní oddělení, karton 34, inv. č. 396, oznámení o přeložení do Brna.

70 Obecní kronika, s. 17.

71 Morée, P. C. A. – Piškula, J.: „*Nejpokrokovější církevní pracovník*“, s. 14.

72 Tamtéž, s. 15.

73 ČZ 1948, č. 9, s. 1.

74 Hrdlička, J.: *Období po II. světové válce*, s. 90.

75 O pounorovém propojení křesťanství se socialismem komunistického typu viz Nečasová, D.: *Obrazy*, s. 143 a 149. Ke křesťanskému socialismu dále viz např. ČZ 1948, č. 9, s. 1, ČZ 1956, č. 7, s. 1, ČZ 1957, č. 8, s. 1, ČZ 1957, č. 19, s. 1, ČZ 1958, č. 20, s. 1.

76 Kaplan, K.: *Stát*, s. 176. Dodejme, že v samotném Brně jsme limitováni prameny, které o nesouhlasných projevech věřících s novým režimem referují velmi útržkovitě. O pluralitě názorů nicméně svědčí krátká zmínka z NO v Brně-Řečkovících: „*Z polit. zaměření také někteří vystoupili. Jedněm je naše církev příliš socialistická, druhým zase reakční.*“ První pamětní kniha, s. 210.

v očích veřejnosti diskreditovala a ztrácela pro stávající, ale i potencionální nové věřící na přitažlivosti.⁷⁷

Jakkoliv je pro historika obtížné zpětně interpretovat vnitřní motivy a postoje konkrétních jednotlivců, z dostupných pramenů lze konstatovat, že se Jaroslav Vyskočil přinejmenším v prvních letech po únoru 1948 s ideou křesťanského socialismu ztotožňoval.⁷⁸

Sám původem z dělnického prostředí se i jako kněz setkával s lidmi z prostších či středních společenských poměrů, jelikož členskou základnu ČČS tvořili především živnostníci, průmysloví dělníci a pracovníci v dopravě.⁷⁹

Jaroslav Vyskočil proto sociální témata ve svých postojích výrazně reflektoval, což se projevilo i jeho dříve zmiňovanou poválečnou spoluprací se sociální demokracií v jihlavském MNV.⁸⁰ Zároveň vystupoval jako kritik kapitalismu.⁸¹

Komunistický nástup k moci tedy vnímal v duchu veřejných prohlášení ČČS s nadějí v možnost vytvoření spravedlivější společnosti.⁸² „*Za sebe (...) mohu prohlásit, že i kdyby samostatná, demokratická a sociálně i lidsky spravedlivá Republika Československá nedala naší církvi vůbec nic, bude mít v duchovenstvu i věřících ČČS stoupence nejodhodlanější a nejvěrnější*“,⁸³ napsal v létě

Úryvek básně „Vznik kapitalismu“

V neděli seděl v Hyde Parku
nad kotlem teplých koňských párků,
jež vydával vždy za hovězí.

Pochopil tenkrát, v čem to vězí,
z čeho vyrostly velké říše.

Okrádal učně, tovaryše,
okrádal v krámě zákazníky,
domovníka i nájemníky,
na daních vlast, z níž víc a více
vtěloval do své gruntovnice.

Vlast svou měl rád, zisk přál jí hojný,
bohatl v míru, vprostřed vojny,
za velké krise styk měl s místy,
z nichž výdělek mu plynul „čistý“.

Když večer kladl do pokladny
ten nakradený mamon chladný,
jenž hřál ho víc, než krbu kachle...

Spočítal zisky, čachry, machle
a zlatým písmem napsal na to:
SOUKROMÉ VLASTNICTVÍ JE SVATO!

77 První pamětní kniha, s. 210. Srovnej Kaplan, K.: *Stát*, s. 125.

78 V brožuře „Věrní zůstaneme“, sepsané bezprostředně po konci druhé světové války, vyhlíží Jaroslav Vyskočil idealistickou budoucnost: „*Nová republika bude nová po všech stránkách: v duchu nové lidové demokracie, kde všechna moc vychází z lidu a všechna práce se koná pro lid, demokracie lidová, národní, sociálně a hospodářsky přebudovaná na lepším, spravedlivějším základě.*“ ÚAM ČČSH, fond Osobní složky duchovních, osobní výkaz Jaroslava Vyskočila, Věrní zůstaneme, s. 17.

79 Jindra, M.: *Církev*, s. 91. Srovnej Jindra, M.: *O mučednících*, s. 719.

80 ÚAM ČČSH, fond Osobní složky duchovních, osobní výkaz Jaroslava Vyskočila, osobní výkaz (dodatek). Srovnej ÚAM ČČSH, fond Osobní složky duchovních, osobní výkaz Jaroslava Vyskočila, životopis, s. 2.

81 Vyskočil, J.: *Svět*, s. 56–57. Srovnej ÚAM ČČSH, fond Osobní složky duchovních, osobní výkaz Jaroslava Vyskočila, životopis, s. 2, nebo ÚAM ČČSH, fond Osobní složky duchovních, osobní výkaz Jaroslava Vyskočila, Věrní zůstaneme, s. 16: v kapitalismu a hospodářském liberalismu „*jde o největší zisk silných jedinců i za cenu hospodářského ožebračení a zničení milionů pracujících lidí*“.

82 Nebyl sám; podobnou nadějí zaznamenávají též prameny z brněnských NO, viz Pamětní kniha... od roku 1921, s. 280, 286, 309, Kronika NO Brno-Žabovřesky, s. 206, Kronika NO Brno-Královo Pole, s. 191.

83 ÚAM ČČSH, fond Osobní složky duchovních, osobní výkaz Jaroslava Vyskočila, dopis k návrhu platového zákona pro duchovní adresovaný Okresnímu akčnímu výboru NF v Jihlavě.

1948 v dopise adresovaném Okresnímu akčnímu výboru NF v Jihlavě.⁸⁴ Optimismus si ponechával i na počátku 50. let: „*Mohu říci, že i politicky jest má náboženská obec jednomyslná, že její členstvo je přesvědčené jak o vítězství skutečné demokracie, tak o vítězství socialismu a o novém světě, založeném na lásce a snášenlivosti.*“⁸⁵ Členové NO se nikdy netěšili z velkého bohatství, „*proto prožíváme přestavbu naší vlasti bez větších otřesů.*“⁸⁶ Životní podmínky se podle Jaroslava Vyskočila oproti předválečnému období dokonce zlepšily. A pokud se někde vyskytly problémy, „*tu se snažím pastoračně působiti (...) poukazem na pravdu evangelia, které směřuje k beztrždní společnosti, kde majetek je toliko prostředkem k lepšímu životu, ne jeho smyslem.*“⁸⁷

I kritika církevních zákonů, kvůli které se Jaroslav Vyskočil dostal do sporu s krajskými úřady, nevycházela z odmítání nově nastolených socialistických poměrů, ale z dlouhodobé touhy po hospodářsky zcela soběstačné církvi.⁸⁸ Připouštěl sice, že církevní zákony pomohly zabezpečit Vyskočilovu početnou rodinu – s čímž měl dříve značné starosti⁸⁹ – přesto stále zdůrazňoval, že by si přál vidět ČČS na státu nezávislou.⁹⁰ Věřil, že když věřící dokázali z vlastních prostředků budovat církve v době hospodářské krize na přelomu 20. a 30. let, „*dokážou to i v době trvalé hospodářské prosperity, do níž jsme vstoupili po vítězství nad fašismem a kapitalismem v naší vlasti.*“⁹¹

Stojí za zdůraznění, že Jaroslav Vyskočil podmiňoval budování spravedlivé socialistické společnosti zachováním demokracie a životem ve svobodném státě. Jednalo se o naději, ve které se během svého působení na Starém Brně nakonec zklamal.

84 S ohledem na charakter pramene je třeba uvážit myšlenku, nakolik byl dopis ovlivněn tím, komu byl určen. Pragmatický Jaroslav Vyskočil se mohl i za své církevní společenství do jisté míry podbízet novému pouornorovému politickému zřízení, ale vzhledem k tomu, že v dopise prezentované myšlenky korespondují s farářovými názory vyjádřenými četně v jiných dokumentech, lze předpokládat, že se jedná o upřímné shrnutí tehdejších Vyskočilových postojů.

85 ÚAM ČČSH, fond Osobní složky duchovních, osobní výkaz Jaroslava Vyskočila, životopis, s. 2.

86 Tamtéž, s. 2.

87 Tamtéž, s. 2.

88 Téma hospodářské nezávislosti církve bylo pro Jaroslava Vyskočila velmi důležité. „*Přiznám se, že za svou osobu bych raději viděl církev hospodářsky naprosto soběstačnou, jež své povinnosti ke státu a lidu jeho plní vzorně i bez pocitu, že je svým státem z části vydržována.*“ ÚAM ČČSH, fond Osobní složky duchovních, osobní výkaz Jaroslava Vyskočila, životopis, s. 2. Srovnej ÚAM ČČSH, fond Osobní složky duchovních, osobní výkaz Jaroslava Vyskočila, nové rozdělení osobní dotace v čl. církvi z roku 1946, a ÚAM ČČSH, fond Osobní složky duchovních, osobní výkaz Jaroslava Vyskočila, návrh platového zákona pro duchovní.

89 Rodina Jaroslava a Miroslavy Vyskočilových se v dubnu 1948 rozšířila o dvojčata narozená po bok předchozích dvou dětí. Tehdy stále jihlavský farář musel žádat o mimořádnou pomoc ve finanční tísní, viz ÚAM ČČSH, fond Osobní složky duchovních, osobní výkaz Jaroslava Vyskočila, Farář Jaroslav Vyskočil, žádost o finanční podporu, ÚAM ČČSH, fond Osobní složky duchovních, osobní výkaz Jaroslava Vyskočila, Ústřední rada ČČS – vyhovění žádosti, a ÚAM ČČSH, fond Osobní složky duchovních, osobní výkaz Jaroslava Vyskočila, poděkování za dar Kčs 5000.

90 ÚAM ČČSH, fond Osobní složky duchovních, osobní výkaz Jaroslava Vyskočila, životopis, s. 2.

91 Tamtéž, s. 2.

Jaroslav Vyskočil v zápase o budoucnost

Poté, co se Jaroslav Vyskočil ujal svých povinností na novém působišti v Brně, zařadil se mezi nejdůležitější úkoly rozvoj náboženské péče o děti. Duchovní i laici si velmi dobře uvědomovali, že právě v rukou dalších generací spočívá budoucnost církve.⁹² Obecní kronika s potěšením zaznamenává, že během školního roku 1952/1953 navštěvovalo výuku náboženství 148 dětí.⁹³ Již na podzim 1953 se však přihlásilo o třetinu žáků méně. Shodou okolností totiž právě krátce po založení NO na Starém Brně přijala KSČ novou vizi církevní politiky, přičemž mezi hlavní kroky směřující k omezování církevního života a působení náboženství ve společnosti patřila likvidace duchovní péče o děti.⁹⁴ K tomu velice napomohla série byrokratických opatření.⁹⁵ Děti bylo nově nutné do výuky náboženství přihlašovat, přičemž formulář museli bezvýhradně podepsat oba dva rodiče⁹⁶ – a to v době zavírání klášterů, politických procesů, sledování a udávání. Atmosféra strachu a apatie⁹⁷ vedla mnohé rodiny ke skrývání vlastního náboženského vyznání.⁹⁸ Pro odevzdání zmíněného formuláře navíc bylo vytyčeno jen pár dní po zahájení školního roku.⁹⁹ Na jakékoliv opoždění či nedostatky (např. když chyběl podpis jednoho z rodičů) pak nebyly ze strany úřadů brány žádné ohledy. NO v Brně nově vzniklou situaci samozřejmě reflektovaly a snažily se přizpůsobit. V Řečkovících upozorňoval na nutnost splnit všechny administrativní kroky místní farář,¹⁰⁰ na Botanické byla svolána poradní schůze přímo s rodiči dětí,¹⁰¹ v Králově Poli navíc kromě osobního setkání¹⁰² členům společenství rozeslali dopis s přesnými instrukcemi, jak postupovat.¹⁰³ Již ustálené NO s pevnou členskou základnou pak aktivovaly své příslušníky, aby osobně navštěvovali rodiny s dětmi a v rozhovorech přesvědčovali k účasti na výuce náboženství.¹⁰⁴ Efektivnost

92 Kaňák, B.: *Budování církve*, s. 53.

93 Obecní kronika, s. 17.

94 Kaplan, K.: *Stát*, s. 174. Srovnej Jindra, Martin: Rok 1953, s. 142–143.

95 Mezi na první pohled nenápadné, přesto významné byrokratické opatření lze zařadit i cílené umisťování výuky náboženství v rozvrhu škol do nepříjemných časů – buďto velmi brzy ráno nebo naopak až na úplný konec dne. Kaplan, K.: *Stát*, s. 174, Balík, S. – Hanuš, J., *Katolická církev*, s. 219. Srovnej: Archiv NO ČČSH Brno-Maloměřice, Školy, neurčený dokument. Nezařazeno, dále Druhá pamětní kniha, s. 135. Odbor pro věci církevní KNV v Brně k tomu dodává, že především v městských školách docházelo i nepravdělně ke změnám učeben, což „zajisté nepřímou ovlivnilo organizovanost vyučování náboženství a do jisté míry působilo i na docházku dětí do vyučování náboženství“. MZA, B124, III. man., 2585, sg. 1812. církv/3, sledování vývoje církevního života, církevní politika, Situační zpráva KNV 1/1957.

96 Kronika NO Brno-Královo Pole, s. 231.

97 Moulis, V. – Valenta, J. – Vykoukal, J. P.: *Vznik*, s. 91.

98 Balík, S. – Hanuš, J.: *Katolická církev*, s. 219.

99 Pamětní kniha NO Brno-Maloměřice, nečíslováno. Kapitola „Rok 1952“.

100 Druhá pamětní kniha, s. 30.

101 Pamětní kniha od roku 1921, s. 310.

102 Kronika NO Brno-Královo Pole, s. 225.

103 Archiv NO ČČSH Brno-Maloměřice, Pomůcky pro náboženskou výchovu (1951/1952), otevřený dopis z 20. června 1952. Nezařazeno.

104 Pamětní kniha od roku 1921, s. 340.

pastorační práce však výrazně limitovalo převedení matrik pod státní správu¹⁰⁵ a tudíž i ztráta přehledu o poměru aktivních/neaktivních věřících¹⁰⁶ či pohybu obyvatelstva.¹⁰⁷ Tento problém ostatně reflektoval i Jaroslav Vyskočil: „*Ve skutečnosti je fluktuace mnohem větší, zachytíme pohyb až mnohem později, protože naši příslušníci dosud neplní svoji odhlašovací a přihlašovací povinnost,*“¹⁰⁸ zapsal roztrpčeně, zatímco na stránkách *Obecní kroniky* přiznával každoroční úbytky k náboženství přihlášených dětí.¹⁰⁹

Tab. 1 Počet dětí přihlášených k výuce náboženství v NO ČČS v Brně

Rok	Řečkovice	Botanická	Královo Pole	Židenice	Žabovřesky	Maloměřice	Staré Brno	Černovice
1948	192	–	–	434	278	x	x	x
1949	200	1277*	–	494	288	x	x	x
1950	200	–	–	400	298	x	x	x
1951	218	–	515	–	312	x	x	x
1952	201	–	488	382	281	104	148	179
1953	124	186	243	214	164	–	–	–
1954	124	419	184	203	171	81	–	84
1955	113	376	208	216	155	81	–	81
1956	104	–	184	197	143	71	–	–
1957	92	–	96	150	–	78	–	60
1958	56	–	44	62	–	19	40	–
1959	8	12	22	–	–	12	0	–
1960	0	–	0	–	–	0	–	0

– Nelze prokazatelně zjistit přesné počty.

x Náboženské obce nebyly dosud ustanoveny.

* Údaj je zkrácen skutečností, že v roce 1949 zůstávaly pod NO Botanická městské části, ze kterých se později oddělily samostatné NO.

Klesající čísla ovšem legitimizovala další z byrokratických kroků komunistických úřadů – tam, kde nejsou žáci, není třeba učitelů. „*Jest téměř jisté, že dojde ke zrušení katechetského místa v naší náboženské obci. (...) Bude to pro nás velká škoda,*“¹¹⁰ předvídal Jaroslav Vyskočil

105 Kaplan, K.: *Stát*, s. 111. Srovnej Vaško, V.: *Neumlcená*, s. 115.

106 MZA, B124, III. man., 2585, sg. 1812. církv/3, sledování vývoje církevního života, církevní politika, Odbor pro věci církevní rady MNV v Brně, Situační zpráva 1/1957. Srovnej *Kronika NO Brno-Královo Pole*, s. 257.

107 Archiv NO ČČSH Brno-Řečkovice, Matrikář – korespondence 1951–1957, kontrola statistických výkazů, zdůvodnění vyšších změn, rok 1956. Nezařazeno.

108 *Obecní kronika*, s. 38.

109 Tamtéž, např. s. 23, 29, 36, 48.

110 *Obecní kronika*, s. 30.

v polovině 50. let, jen aby o pár měsíců později „poděkoval za všecku dosavadní práci s. Miladě Šteřlové, která byla církevním odborem KNV v Brně ke dni 31. ledna 1956 propuštěna ze služeb, ježto pro ni nebylo dosti hodin vyučování“.¹¹¹ Propouštění vyučujících pak v kontextu výše zmíněné neúměrné rozlohy NO¹¹² vznášelo extrémní pracovní nároky nejen na zbylé katechety, ale především na duchovní,¹¹³ což mělo negativní dopady na celkovou efektivitu práce. Náboženská péče o děti tedy ve všech NO CČS v Brně skrze celá 50. léta upadala a Staré Brno nebylo výjimkou. „V obci jsme se počátkem školního roku pokusili zavést výuku školních dětí a duchovní péči o děti a mládež. Pokus byl marný. Jednak zde chyběla tradice z let, kdy ještě ostatní sbory mohly tuto péči konat ve velkém rozsahu, jednak sekularisace proběhla mezi námi díky nepevnosti našich rodin do té míry, že jsme celkem ztratili příležitost pěstovat mladé štěpy při Slově Božím,“¹¹⁴ uvedl na přelomu 50. a 60. let nový farář Milan Salajka.

O mnoho lépe nedopadlo ani od roku 1952¹¹⁵ rozvíjené mimořádné úsilí Jaroslava Vyskočila o získání vlastních bohoslužebných prostor. Muž, který se zapsal do dějin Jihlavy obnovením kostela Povýšení sv. Kříže, toužil zanechat podobný památník svého odkazu taktéž v Brně. Jednalo se o úkol naléhavý, protože místní společenství bylo krátce po svém ustanovení vykázáno z auly pedagogické fakulty, dále ze škol ve Starém Lískovci, Kohoutovicích a Modřicích.¹¹⁶ Věřící se proto mohli k bohoslužbám scházet pouze v improvizovaných, nevyhovujících a nedůstojných prostorách hudební školy. Jednání o přidělení jakéhokoliv nového pozemku či objektu vhodného k adaptaci se ovšem neúnosně protahovala. V roce 1954 přislíbil konkrétní pomoc Tomáš Mašek, církevní tajemník MNV. „Již jsme mysleli, že máme vyhráno. Nedostali jsme nic, aby se nejtřily city katolíků. A co naše city? Těch nikdo nejtří?“¹¹⁷ stěžoval si farář Vyskočil. Zdlouhavá vyjednávání o vlastní modlitebně plná nadějí a zklamání byla dalším z přímých důsledků církevní politiky KSČ, kladoucí si mj. za cíl zachovat iluzi náboženské svobody a udržovat relativní důvěru mezi státním zřízením a věřícími¹¹⁸ – a to navzdory jasně deklarovanému nepřátelství mezi komunistickým režimem a církvemi¹¹⁹ i konstatované neslučitelnosti myšlenek marxismu-leninismu s křesťanským světonázorem.¹²⁰

111 Tamtéž, s. 33.

112 „Není lehké posloužit duchovně celé náb. obci, která soustřeďuje 10 osad ve dvou soudních okresech. Bylo třeba nejen duševního, ale mnohdy i tělesného vypětí, aby ani jedna ovce mou vinou nebyla ztracena.“ První pamětní kniha, s. 171.

113 Kronika NO Brno-Královo Pole, s. 248, Pamětní kniha NO Brno-Černovice, s. 29.

114 Obecní kronika, s. 69.

115 Obecní kronika, s. 18.

116 Tamtéž, s. 22.

117 Tamtéž, s. 24. Srovnej tamtéž, s. 27.

118 Jindra, M.: *Rok 1953*, s. 149.

119 Tamtéž, s. 142.

120 Kaplan, K.: *Stát*, s. 172, 175–176: „boj moci proti katolické hierarchii (...) se náhle přeměnil v boj proti náboženství jako ideologii, světovému názoru.“ Srovnej Morée, P. C. A. – Piškula, J.: „Nejpokrokovější církevní pracovník“, s. 16. Dále MZA, B124, III. man., kar. 2585, sg. 1812 církv/3, Situační zpráva KNV 1/1957, s. 6.

Klíčovou roli měli v realizaci těchto do značné míry protichůdných požadavků sehrávat právě církevní tajemníci.¹²¹ Pánové František Kalina a Tomáš Mašek, působící na národních výborech v Brně, proto zastávali pozici vyjednavců a prostředníků, přičemž neusilovali o hledání skutečných kompromisů, ale realizovali církevní politiku tak, aby naplňování stanovených cílů nenarušovalo poklidnou společenskou situaci v brněnském kraji¹²² a neodvádělo pozornost od tzv. důležitých úkolů budování socialismu.¹²³ Strategie zdánlivé vstřícnosti, slibů, které nemohly být později z nejrůznějších záminek naplněny, patřila mezi obvyklé způsoby církevně-politického vyjednávání. Pro CČS, těšící se ze strany státních úřadů bezprostředně po únoru 1948 jisté míře tolerance,¹²⁴ však znamenala postupně se projevující realita náboženského života v novém státním zřízení rozčarování. Vize společného budování křesťanského socialismu dostávala povážné trhliny, byť v oficiálním diskurzu vzájemných vztahů nelze skrze 50. léta vysledovat žádnou zásadní změnu rétoriky.¹²⁵ Sám Jaroslav Vyskočil se snažil osobním příkladem státní úřady naopak přesvědčit, že CČS může být při procesu budování nové společnosti užitečná. Stal se členem Svazu československo-sovětského přátelství (dále SČSP)¹²⁶ i Městského výboru obránců míru (dále MVOM) s jasnou pragmatickou nadějí: snad „*veřejní činitelé uznají, že církev československá se svým kladným poměrem ke všemu skutečně pokrokovému dění v národě zaslouží si také trochu povzbuzení a porozumění pro své spravedlivé požadavky*“.¹²⁷ Když ovšem ani v nadcházejících letech farářova snaha kýžené ovoce ze strany církevních tajemníků nepřinesla, rozhodla se NO na Starém Brně pro zcela novou cestu, a to sice zakoupit objekt nacházející se v soukromém vlastnictví.

Příležitost se vyskytla na jaře 1957 na ulici Zahradníková. Původním cílem bylo získat k domu i sousední pozemek pro zbudování samostatného sboru. K tomu vydal MNV v intencích platné církevní politiky předběžný souhlas s tím, že lokalitu NO postoupí teprve ve chvíli, jakmile bude závazně rozhodnuto o zahájení výstavby.¹²⁸ Veliké nadšení věřících na výročním shromáždění konaném počátkem roku 1958 ovšem nedošlo svého naplnění. NO totiž nakonec sousední pozemek nezískala, a ani zakoupený dům nemohla po mnoho

121 O práci církevních tajemníků v Brně podrobně viz Marša, J.: *Na frontě boje*.

122 „*Věřící pak z toho důvodu, že cítí náboženskou svobodu, se snaží plnit svoje povinnosti křesťanské, při tom však respektují nařízení strany a vlády.*“ MZA, B124, III. man., kar. 2585, sg. 1812. círč/3, sledování vývoje církevního života, církevní politika, Situační zpráva MNV 2/1957, s. 6.

123 Např. ČZ 1951, č. 31–32, s. 1. Srovnej MZA, B124, III. man., kar. 2585, sg. 1812. círč/3, sledování vývoje církevního života, církevní politika, Situační zpráva KNV 1/1957, s. 7.

124 Morée, P. C. A. – Piškula, J.: „*Nejpokrokovější církevní pracovník*“, s. 34, Nešpor, Z. R.: *Nepřaví mučedníci*, s. 164 a Jindra, M.: *Rok 1953*, s. 142.

125 Např. ČZ 1959, č. 33–34, s. 2, ČZ 1960, č. 21, ČZ 1960, č. 9, s. 1.

126 Členství v SČSP odráželo pozitivní vztah Jaroslava Vyskočila k Rusku. V brožuře „*Věrní zůstaneme*“ mj. velebí lid největší slovanské země, lid dělníků a sedláků, za vypořádání se s nacistickým Německem. Vyskočil sice neopomíjel roli, kterou v konfliktu sehrály také Velká Británie a USA, zdůraznil ovšem, že nositelem pokroku a vize nového spravedlivého světa se stal SSSR hnaný sociálními ideály říjnové revoluce; garant svobody a spravedlnosti ve světě. ÚAM CČSH, fond Osobní složky duchovních, osobní výkaz Jaroslava Vyskočila, *Věrní zůstaneme*.

127 *Obecní kronika*, s. 25.

128 *Tamtéž*, s. 43–44.

nadcházejících let využívat. Z řádků *Obecní kroniky* prostupuje značná beznaděť faráře Vyskočila, který nejenže nedokázal svému společenství získat vlastní modlitební prostory, ale musel navzdory všemu vyčerpávajícímu úsilí trpně přihlížet, jak NO ztrácí prostory již vlastněné či využívané v přifařených městských částech. Právě v roce 1958 totiž započaly problémy s modlitební místností v Modřicích, kterou úřady shledaly za nevyhovující pro další užívání. Po jednáních na MNV bylo dohodnuto, že v rámci rozsáhlejší rekonstrukce objektu dojde k opravě zmíněných prostor s tím, že členové NO s rekonstrukcí pomohou dobrovolnými brigádami. Místnost pak měla v neděli nadále sloužit jako modlitebna, ale během všedních dnů připadnout k dispozici kulturním organizacím.¹²⁹ Přitom už o rok dřív byla NO nucena podstoupit polovinu vlastního pozemku v Modřicích pro výstavbu veřejných bytů.¹³⁰ O druhou polovinu nakonec přišla v roce 1959. „*Tak ztratila místní obec v Modřicích zbytek svého pozemku a naději na postavení sboru!*“,¹³¹ zapsal zklamaný farář.

Jaroslav Vyskočil v mírovém úsilí

Výrazně klesající počty dětí přihlášených do náboženství stejně jako neúspěch s budováním vlastního bohoslužebného prostoru na Starém Brně spolu se ztrátami již vlastněných pozemků v přifařených městských částech demonstrují složité postavení církvi po únoru 1948, břímě, které na Jaroslava Vyskočila těžce doléhalo. Strategie komunistického režimu snažícího se církve vytěsnit z veřejného prostoru a uzavřít náboženský život za zdi kostelů navíc zužovala pomyslné mantinely pro hledání alternativních cest k naplňování duchovenské služby. Sám Jaroslav Vyskočil zaznamenával skrze značnou část 50. let na stránkách *Obecní kroniky* nemožnost sloužit v nemocnicích.¹³² Kronika z NO Botanická však odhaluje, že komunistický režim církve vytlačoval z veřejného prostoru i v případě nenáboženských aktivit.¹³³ Horlivý farář se ovšem nevzdával. Krom zmíněného členství v SČSP a MVOM se coby vážená a respektovaná osobnost stával stále nedílnější součástí důležitých církevních struktur. Byl zvolen předsedou diecézního okrsku,¹³⁴ zástupcem v diecézní radě,¹³⁵ účastnil se jednání liturgické komise, skrze kterou spo-

129 *Obecní kronika*, s. 56.

130 *Tamtéž*, s. 57.

131 *Tamtéž*, s. 66.

132 *Tamtéž*, s. 22 a 69.

133 Farář a pozdější biskup Karel Pudich popsali, že členům NO bylo líto osamocení dětí vytržených na infekčním oddělení z rodinného prostředí, takže se rozhodli předčítat nemocničním rozhlasem pohádky. Iniciativa byla kladně přijata i lékaři, kteří po prvotním úspěchu sami požádali, aby se akce konala pravidelně. Třikrát týdně po tři měsíce těšili členové NO děti četbou, než byli nahrazeni členkami SČSP. „*Přesto jsme byli rádi, že se náš čin ujal a že jsme dali příklad, jak je možno nahradit dětem v nemocnici jejich babičku a dědečka, kteří je – zdravé – ukolébávali doma vyprávěním pohádek do spánku,*“ uzavírá příběh smířlivě Karel Pudich. Viz Pamětní kniha od roku 1921, s. 322.

134 *Obecní kronika*, s. 41.

135 *Tamtéž*, s. 42.

luutvářel nový církevní zpěvník,¹³⁶ stal se předsedou Kulturní rady ČČS,¹³⁷ předsedou Právní rady ČČS,¹³⁸ členem diecézního poradního teologického sboru¹³⁹ nebo (mimo církev) členem výboru Musejního spolku kralického, který vedl archeologický výzkum v Kralicích.¹⁴⁰ V roce 1952 absolvoval kurz dobrovolných zdravotníků Československého červeného kříže, za což po úspěšně složené zkoušce obdržel odznak „Připraven k zdravotnické obraně“.¹⁴¹

Nejvýznamnější veřejný prostor, v rámci kterého mohli křesťané osvědčovat své vyznání, aniž by se tím stavěli do opozice vůči církevní politice KSČ,¹⁴² však představovalo mírové hnutí.¹⁴³ Pro církev jakožto instituce, ale také jednotlivé kněží a laiky, znamenala podpora míru a jasné vymezení se vůči válce výraznou možností neskryvaně osvědčit svou víru. Mnozí duchovní ostatně museli po únoru 1948 svádět vnitřní boj mezi vlastním svědomím a požadavky vládnoucího režimu, neboť angažování se ve veřejném prostoru podle pravidel stanovených komunistickou církevní politikou s sebou přinášelo nemalé kariéřní či finanční příležitosti.¹⁴⁴ Mírové hnutí pak představovalo zdánlivě bezpečný prostor, kde se mohly oba požadavky, tedy morálka a hmotné potřeby, protínat. Ostatně, jak důsledně zdůrazňoval i oficiální poučovací církevní tisk, mír se s evangelijním poselstvím bezprostředně propojoval.¹⁴⁵ Komunistický režim v Československu věnoval mírovým aktivitám značnou pozornost, čímž následoval zahraničně-politickou koncepci SSSR.¹⁴⁶ Zpráva „Report on the Communist „peace“ offensive; a campaign to disarm and defeat the United States“ určená

136 Tamtéž, s. 46.

137 Tamtéž, s. 49.

138 Tamtéž, s. 51. Jedná se o ukázkou úcty, které se Jaroslav Vyskočil v církvi těšil. Přiznal totiž, že byl „*touto volbou překvapen – protože ji neočekával a necítí se povoláním k úkolu střežení právního řádu a normy ČČS.*“

139 Obecní kronika, s. 52. Orgán si kladl za cíl rozšířit možnosti odborného vzdělávání duchovních.

140 Tamtéž, s. 45.

141 AMB, Církevní oddělení, karton 34, inv. č. 396, hlášení o absolvování kurzu.

142 Nečasová, D.: *Obrazy*, s. 145.

143 Pojem mírové hnutí v kontextu tohoto příspěvku vyjadřuje obecně hodnotový a myšlenkový proud a na to navazující aktivity, postoje (kolektivní i individuální) a s tím spojené instituce.

144 Tzv. „politika cukru a biče“ je dobře zdokumentována dosavadním výzkumem (tématu se věnoval již Karel Kaplan, z novější literatury jmenujme alespoň Morée, P. C. A. – Piškula, J.: „*Nejpokrokovější církevní pracovník*“, s. 102 nebo Piškula, J.: *Státní úřad*, s. 68.) a dohledatelná také v pramenech KNV v Brně, viz např. MZA, B124, III. man., kar. 2585, sg. 1812. cír/3, sledování vývoje církevního života, církevní politika, Situační zpráva KNV 4/1957.

145 Teologické úvahy hledající oporu pro mírové úsilí přímo v Bibli lze nalézt v tisku všech tří největších poučovacích církví v Československu, tedy ČČS, ČCE a římskokatolické církve, viz např. (Český bratr 1951, č. 3, s. 34–35; Český bratr 1951, č. 6, s. 81–82), dále *Ježíš – kníže míru a pokoje* (ČZ 1948, č. 11–12, s. 2), *Na obranu míru* (ČZ 1949, č. 13, s. 53), *Mír a pokoj tradicí cyrilometodějskou* (Katolické noviny 1949, č. 4, s. 1), *Z lásky k bližnímu pomáhejme zachránit mír* (Katolické noviny 1951, č. 3, s. 4), *Katolická teologie naprosto jednoznačně je bez výhrad pro mír* (Katolické noviny 1952, č. 11, s. 2).

146 Přední sovětský ideolog, Michail Andrejevič Suslov, již v roce 1949 deklaroval, že „*komunistické a dělnické strany musejí využívat všechny prostředky k zajištění trvalého a stabilního míru a tomu podřídit všechnu svou činnost*“. Suslov, M. A. The Defence of Peace and the Struggle Against the Warmongers. In Marxist Internet Archive. Nalezeno [12.03.2020] na <https://www.marxists.org/archive/suslov/1949/11/x01.htm>. Srovnej Nečasová, D.: *Obrazy*, s. 146.

pro Sněmovnu reprezentantů USA nicméně již počátkem 50. let¹⁴⁷ varovala, že sovětské mírové úsilí slouží především k prosazování mocenských zájmů SSSR v zemích západního bloku a jedná se o specifický akt agrese. Mírové hnutí přitom představovalo významný diskurz v sovětském veřejném prostoru již před druhou světovou válkou a opětovně se stalo výrazným tématem příhodně krátce poté, co pod mocenský vliv SSSR fakticky padla většina východní a střední Evropy.¹⁴⁸ Zformování NATO na jaře 1949 následně posloužilo komunistické propagandě jako vhodný argument k obviňování západních zemí z nebezpečí imperialistické agrese. Mírové hnutí se proto počátkem 50. let transformovalo i na institucionální úroveň, a to skrze zřízení Světové rady míru (dále SRM),¹⁴⁹ jejíž myšlenky¹⁵⁰ a aktivity¹⁵¹ se dočkaly až překvapivě značného ohlasu i mezi obyvateli západních zemí.¹⁵² Vládnoucí struktury v SSSR tak získaly skrze podporu mírového hnutí silný nástroj pro snazší kontrolu válečnou hrozbou vystrašeného obyvatelstva, ale také prostředek k vylepšování vlastní pověsti na Západě.¹⁵³ Stejně tak v Československu mírové hnutí napomáhalo ke zlepšení veřejného obrazu poučného režimu v zahraničí.¹⁵⁴ Zároveň ovšem plnilo již zmíněnou disciplinační úlohu směrem dovnitř hranic, protože skrze boj o mír docházelo k aktivizaci obyvatelstva např. při naplňování hospodářských úkolů. Tímto způsobem pak byla podpora míru prezentována také v církevním prostředí. I zprávy církevních tajemníků z Brna deklarují, že věřící míru nejlépe pomohou, budou-li „*ve svém životě i na svých pracovištích se chovati tak, aby ukázali, že stojí za nynějším státním zřízením a to nejen v modlitbách, ale i v práci*“.¹⁵⁵

147 Report on the Communist „peace“ offensive; a campaign to disarm and defeat the United States. In: The Danish Peace Academy. Nalezeno [1.11.2021] na <http://www.fredsakademiet.dk/library/unamerican.pdf>.

148 Bukovsky, Vladimir. The Peace Movement and the Soviet Union. Nalezeno [20.10.2022] na <https://www.soviethistorylessons.com/bukovsky-peace-movement>.

149 SRM se zrodila z iniciativy SSSR v roce 1950 ve Varšavě. Hnutí z počátku přitahovalo významné světové intelektuály, kteří byli přinejmenším příznivci marxistické ideologie, ale s organizací se povětšinou rozešli poté, co nekritizovala či dokonce naopak obhajovala zapojení SSSR do různých válečných konfliktů a vojenských operací.

150 SSSR si kladl za cíl skrze SRM demonstrovat mírotvornou podstatu komunistických společností překonávající pomyslné rozdělení světa na Východ a Západ. Lidé celého světa (včetně USA nebo Německa) se dle oficiální rétoriky toužili sjednotit na frontě míru a bylo mj. povinností církví a křesťanů svou veřejnou aktivní účastí takové úsilí podpořit. Viz Marša, Jakub: „Boj o mír“ : mezinárodní události jako nástroj utváření oficiálního obrazu komunistického režimu v církevním tisku v Československu (1948–1953). In: *Sacra* 18, 2020, s. 6–21.

151 Např. masivní petiční kampaň proti remilitarizaci Německa z roku 1951, viz *Mírový plebiscit národů* (ČZ 1951, č. 21, s. 1), *Hlasování pro mír* (ČZ 1951, č. 22, s. 6), *Podpisujeme mírový hlasovací lístek* (ČZ 1951, č. 23, s. 1), *Zvolili jsme život* (ČZ 1951, č. 25, s. 1).

152 Bukovsky, V.: *The Peace Movement*.

153 Podpora mírových myšlenek si také kladla za cíl ovlivnit veřejné mínění především mezi občany západoevropských států tak, aby se voliči na straně jedné hodnotově více klonili k levicovému politickému spektru a zároveň svým odporem k válce komplikovali výdaje na zbrojení a rozmisťování strategických jaderných zbraní, viz Bukovsky, V.: *The Peace Movement*. Srovnej Cowherd, G. Raymond. The Soviet Peace Offensive. Nalezeno [19.10.2022] na <https://www.jstor.org/stable/45307818>.

154 Morée, P. C. A. – Piškula, J.: „*Nejpokrokovější církevní pracovník*“, s. 141–142.

155 MZA, B124, III. man., kar. 2586, sg. 1812 církv/3, okresní konference duchovních, Zpráva o mírové besedě církve čsbr. evang. v Brně, 28. 4. 1955. Srov. tamtéž, Zpráva o děkanských poradách ř. k. duchovenstva

Pro Jaroslava Vyskočila představovalo šíření idejí mírového hnutí jedno z nejdůležitějších poslání jeho kněžské služby v Brně. Prosby za zachování míru ve světě se stávaly součástí bohoslužeb,¹⁵⁶ farář však mírové hodnoty předával svým věřícím také při výročních shromážděních.¹⁵⁷ Coby historik-amatér, jak sám sebe označoval, seznamoval popularizačními přednáškami členy církve i širokou veřejnost s dějinami české reformace, přičemž ani zde neopomíjel vyzdvihnout mírové myšlenky: na diecézním shromáždění rozvažoval téma „Mírové úsilí v české reformaci“,¹⁵⁸ v sanatoriu v Babicích u Brna prezentoval na vyžádání referát „Jan Amos Komenský – bojovník za mír“.¹⁵⁹ A jelikož na rok 1958 připadlo 500. výročí volby Jiřího z Poděbrad králem zemí Koruny české, využil Jaroslav Vyskočil příležitost k celoročním přednáškám mj. připomínajícím panovníkovo stále aktuální mírové úsilí.¹⁶⁰ Předním vzorem pro neutuchající práci za mír se však starobrněnskému faráři stal současník Albert Schweitzer:¹⁶¹ „*Pokládáme za svoji povinnost seznamovat naši církevní i mimocírkevní veřejnost s ušlechtilým úsilím tohoto křesťanského myslitele, který zasvětil celý život praktické lásce k bližnímu a nyní v osmdesáti letech volá: chráňte mír!*“¹⁶² Jaroslav Vyskočil se i z toho důvodu roku 1955 vypravil do Prahy na III. sjezd československých obránců míru.¹⁶³ O průběhu setkání, kterého se z Brna účastnili i oba církevní tajemníci Tomáš Mašek a František Kalina, následně hovořil na diecézní radě. Farářův referát byl posléze vytištěn a čten na mnoha veřejných shromážděních.¹⁶⁴ V lednu 1959 pak byl jmenován delegátem na konferenci Ekumenické rady církví v Praze zaštitěné heslem „Hirošima, vina a výzva církve“.

Při rozvažování důvodů značné podpory, které se mírovému hnutí ze strany Jaroslava Vyskočila dostávalo, se však nelze omezit na pouhé odvolání se k politice KSČ. Brněnské prameny jasně odhalují, že mezi věřícími významně rezonovala traumatizující zkušenost druhé světové války.¹⁶⁵ „*Ve světě jsou stále zlé mraky, které zastíňují lidem slunce a kalí jim radost ze života. Naše pokolení prožilo již tolik neštěstí způsobených dvěma světovými válkami, že touží po míru a pokoji*“,¹⁶⁶ stojí na stránkách *Obecní kroniky* v úvodním zamyšlení se k roku 1956. Vzpomínky na léta 1939–1945 se neoddělitelně pojily s bezprostřední

v květnu 1955: přednášející své mírové referáty „*vhodně sladili s budovatelskými a výrobními úkoly a otázkou naší vesnice, pomoci při zemědělských pracích a pod.*“.

156 *Obecní kronika*, s. 18, 19, 32, 59, 66.

157 Tamtéž, s. 20. Mírové hnutí nepředstavovalo výhradní doménu kněží; na výročním shromáždění počátkem roku 1955 referoval o aktivitách duchovních a dalších věřících v boji za mír předseda rady starších Julius Sedlák (v civilním zaměstnání pedel PFMU), viz tamtéž, s. 29.

158 Tamtéž, s. 42.

159 Tamtéž, s. 43. K Janu Amosi Komenskému coby nositeli mírových myšlenek se Jaroslav Vyskočil vracel opakovaně, viz tamtéž, s. 25 a 58.

160 Tamtéž, s. 57.

161 1875–1965, francouzský teolog, etik, lékař, nositel Nobelovy ceny za mír (1952) a britského Řádu Za zásluhy (1955).

162 *Obecní kronika*, s. 53.

163 Tamtéž, s. 29.

164 Tamtéž, s. 30.

165 Srovnej Nečasová, D.: *Obrazy*, s. 145.

166 *Obecní kronika*, s. 32.

obavou z možného vypuknutí nového planetárního konfliktu.¹⁶⁷ Počátkem roku 1953, během probíhající války v Koreji, se sešli všichni duchovní CČS z brněnské diecéze, aby vyslechli referát MUDr. Františka Ningera,¹⁶⁸ delegáta mírového kongresu ve Vídni. Řečník varoval před nebezpečím rozpoutání třetí světové války a zdůrazňoval zodpovědnost všeho pracujícího lidu v úsilí o udržení míru.¹⁶⁹ Podobná rétorika zaznívala též na již zmiňované konferenci Ekumenické rady církví v Praze konané v roce 1959. Účastníci setkání, v rámci kterého se diskutovalo o aktuální geopolitické situaci, studené válce a povinnosti křesťanů ze socialistických zemí usilovat o odstraňování překážek dorozumění mezi národy Východu a Západu, se mj. usnesli na potřebě vysvětlovat, že komunismus není zlem, ale upřímnou touhou lidí vytvořit lepší společnost.¹⁷⁰ Jedná se o projev poválečného mírového proudu typického pro země východního bloku, který britský politolog Nigel Young¹⁷¹ označuje jako komunistický internacionalismus.¹⁷²

Na konferenci však rezonoval i druhý (celosvětový) poválečný proud mírového hnutí, antinuklearismus. Jeden z referátů přednesl přímý svědek hirošimské zkázy¹⁷³ a také závěrečná deklarace vícedenního jednání odmítla obhajobu křesťanství a civilizace atomovými zbraněmi a vyzvala, aby se 6. srpen¹⁷⁴ stal dnem pokání a modliteb za mír.¹⁷⁵ Právě obava z bezprecedentní ničivé síly nukleárních zbraní pak zásadním způsobem rezonuje v mírových aktivitách na lokální úrovni v Brně stejně jako v motivech Jaroslava Vyskočila:¹⁷⁶ „*válku nechceme za žádnou cenu, protože válka by zničila všechno, co minulá generace vytvořily a budoucím generacím by přinesla bolest a zármutek, o kterém dnes ještě nemůžeme mít ani vzdálených představ. Skutečnost radioaktivního záření, způsobeného výbuchy atomových a vodíkových pum, to jsou strašné, přímo apokalyptické hrozby budoucnosti. Dříve válka postihla*

167 Téma značně rezonovalo i na stránkách církevního tisku (viz např. ČZ 1951, č. 6, s. 1, ČZ 1951, č. 19, s. 3) nebo přímo v pramenech brněnských NO (Druhá pamětní kniha, s. 7 nebo Pamětní kniha od roku 1921, s. 289). Stejně tak Jaroslav Vyskočil sledoval se značným znepokojením dramatické události roku 1956 v Maďarsku a Egyptě, „*kdy se opět zdálo, že mír světa visí na vlásku*“. Obecní kronika, s. 38. Doplňme, že Jaroslav Vyskočil konflikt známý jako „suezská krize“ reflektoval v obsáhlém cyklu básní nazvaném „Píseň o Josefovi“, viz Vyskočil, J.: *Svět*, s. 155–176.

168 1886–1966, profesor Masarykovy univerzity a děkan lékařské fakulty.

169 Obecní kronika, s. 19.

170 Tamtéž, s. 61.

171 *1938. Britský politolog a mírový aktivista, vystudoval oxfordskou univerzitu, doktorát získal v USA na univerzitě v Berkeley. V letech 1973–1984 byl členem katedry mírových studií univerzity v Bradfordu, mezi lety 1984–2003 působil na Colgate University v New Yorku. V rámci svého výzkumu sledoval vztah mezi mírovým hnutím a státem, projevy mírových myšlenek v kultuře a umění či dějiny sociálního a politického myšlení ve společnosti.

172 Nejvýznamnějším projevem komunistického internacionalismu se stala již zmiňovaná SRM.

173 Obecní kronika, s. 59–60.

174 Svržení atomové bomby na Hirošimu.

175 Obecní kronika, s. 62.

176 Konference, kterých se účastnil, a vyslechnuté referáty mj. přímých svědků účinků atomové bomby, představovaly fórum, kde se Jaroslav Vyskočil bezprostředně setkával s problematikou války a míru. Jakkoliv byly přednášky podřízené cenzuře a ideologicky přizpůsobené potřebám komunistického režimu, mohly představovat silný vjem odrážející se ve Vyskočilových postojích a aktivitách. Nabízí se potencionální badatelská otázka, nakolik efektivně podobné konference skutečně napomáhaly k aktivnímu zapojení se veřejnosti do akcí spojených s mírovým hnutím.

ty lidi, kteří v ní byli bezprostředně účastni. (...) Válka atomová svým radioaktivním zářením hrozí zničit vše živé, i dosud nenarozené. To, co slyšíme dnes o následcích výbuchu atomové pumy v roce 1945 v Hirošimě a Nagasaki je tak hrozné, že jako lidé, jako křesťané musíme budovat mír!¹⁷⁷ Spoluzodpovědnost za budoucnost dalších generací lze tedy označit za další z významných aspektů ovlivňujících mírové úsilí jak samotného Jaroslava Vyskočila, tak dalších křesťanů v Brně.¹⁷⁸

Příliš těžký kříž brněnského kněze

Navzdory vši pílí Jaroslava Vyskočila se náboženská situace na Starém Brně skrze 50. léta stále zhoršovala. Členů NO průběžně ubývalo a naděje na zlepšení se vinou upadající duchovní péče o děti vytrácela. V květnu 1959 si starobrněnský farář při příležitosti svátosti prvního přijímání posteskl: „*mívali jsme v tento den 30 i více dětí po prve u stolu Páně. Letošní rok byl ve znamení doby: sedm dětí stálo před stolem Páně.*“¹⁷⁹

S o nic menší vahou pak na Jaroslava Vyskočila doléhala neúspěšná snaha o zajištění vlastních bohoslužebných prostor. Tváří v tvář přetrvávajícím překážkám zabraňujícím být jen zahájení adaptace zakoupeného domu na ulici Zahradníkova a ztrátě pozemků v Modřicích si farář na jaře 1959 zoufal: „*zdá se, jako bychom byli stvořeni pro samá zklamání, ztráty a hořkosti,*“¹⁸⁰ svěřil své trápení stránkám *Obecní kroniky*.

Tou dobou se již v životě církvi v plné míře projevovalo plné podřízení náboženských společenství státu. Temné obavy Jaroslava Vyskočila se naplnily, neboť „*zákony o hospodářském zabezpečení církví státem svedly mnohé naše příslušníky k domněnce, že se už nebude platit církevní daň.*“¹⁸¹ Ve spojení s měnovou reformou z roku 1953, jejíž vinou přišly církve i brněnské NO o většinu finančních prostředků,¹⁸² a cíleným znevažováním kněžského povolání ze strany KSČ,¹⁸³ se mnozí kněží dostávali do existenčních potíží. ČČS proto musela zřídit speciální odvody pro přispívání na mzdy duchovních, protože, slovy

177 *Obecní kronika*, s. 32.

178 Podle Miloše Havelky patří budovatelské pojetí zaměřené nikoliv na prozatímně nedokonalou současnost, ale na budoucnost, mezi typické rysy komunistické ideologie. I v rétorice mírového hnutí v pounorovém Československu patří zaměření se na zodpovědnost za další život dětí k opakujícím se tématům, viz Havelka, M.: *Srovnávání nesrovnatelného*, s. 621. *Srovněj ČZ* 1951, č. 11, s. 3, *ČZ* 1954, č. 4, s. 1, *ČZ* 1955, č. 20, s. 1, *ČZ* 1956, č. 5, s. 1, *ČZ* 1957, č. 45, s. 1, *ČZ* 1958, č. 4, s. 2, *ČZ* 1959, č. 7, s. 3, aj.

179 *Obecní kronika*, s. 66.

180 *Tamtéž*, s. 66.

181 *Tamtéž*, s. 20.

182 Morée, P. C. A. – Piškula, J.: „*Nejpokrokovější církevní pracovník*“, s. 110. NO Staré Brno měla jako jedna z mála většinu prostředků uložených na účtu, takže peníze směňovala v příznivějším kurzu 1:5 (hotovost se směňovala v kurzu 1:50).

183 Platy duchovních se každým rokem poměrově snižovaly, jelikož prvního pounorového navýšení se dočkaly až roku 1981, kdy stouply na 45 % průměrné mzdy ve státě. Ruku v ruce se společenským stigmatem se povolání kněze blížilo společenskému dnu, viz Morée, P. C. A. – Piškula, J.: „*Nejpokrokovější církevní pracovník*“, s. 110–111.

Jaroslava Vyskočila, otce čtyř dětí, „*platy všech jsou malé a nestačí k dostatečné výživě rodiny*“.¹⁸⁴ Odvody pak byly s postupem 50. let navyšovány.¹⁸⁵

Zatímco kněží (a laických pracovníků) stejně jako peněz ubývalo, povinností vyvstávalo stále víc. Lze se jen domnívat, nakolik množství práce a duševního trápení ubližovalo zdravotnímu stavu faráře, potýkajícího se celý život s důsledky v mládí prodělané tuberkulózy.¹⁸⁶ Hned celá řada onemocnění nicméně postihla Jaroslava Vyskočila v první polovině roku 1959. S nosním vředem se nejdříve léčil v únoru na ušní klinice ve Fakultní nemocnici Brno, kde o měsíc později s týmž neduhem ulehl na I. chirurgické oddělení. Po Velikonocích bojoval s chřipkou a ambulantně léčeným katarem spojivek. Sužován fyzickými i psychickými těžkostmi oslavil v dubnu své 50. narozeniny. „*Když se zamýšlím nad těmi padesáti léty života, tu musím konstatovat, že jsem neudělal ani zdaleka všechno, co jsem udělat měl. Kéž Pán Bůh dodává síly na zbytek života a odpovědnosti, aby byl tento zbytek lépe využit pro větší čest a slávu Boží i k většímu užítku církve*“!¹⁸⁷ Mnoho času však starobrněnskému faráři nezůstávalo. V létě 1959 se léčil „*u Milosrdných bratří v Brně, když se mu přihlásila znovu plicní nemoc jeho mládí. Tím se zavřela pozemská stránka života, štědrého na příležitost ke Slovu Božímu a jeho službě, leč zjitřeného též nejednou bolestí, zklamáním a zápasem s pokušením*“;¹⁸⁸ uvedl nový farář NO Milan Salajka. Jaroslav Vyskočil tragicky umírá 7. července 1959 ve věku 50 let. Při posledním rozloučení konaném v krematoriu města Brna obřad sloužil brněnský biskup Václav Janota s faráři Adolfem Mádrém z Židenic a Jiřím Bednaříkem z Řečkovic.

Závěr

*Dosti, přátelé, dost už invektiv:
život nebude jako býval dřív,
marně sní a lká příšlápnutý tvor:
kam se poděly loňské sněhy z hor?*

Jaroslav Vyskočil, z básně „Přípitek na rozloučenou“

Působení Jaroslava Vyskočila v Brně reflektuje konkrétní způsob realizace církevní politiky KSČ na lokální úrovni stejně jako snahu církve i faráře coby konkrétního jednotlivce se novým poučným podmínkám přizpůsobit. S ohledem na teorii totalitarismu a její následnou kritiku lze na příkladu Jaroslava Vyskočila konstatovat, že komunistické Československo nebylo ani v éře stalinismu, ani s postupujícími 50. léty, kdy se nový společensko-politický systém stabilizoval, státem ovládaným proti vůli většinové společnosti menšinovou mocenskou skupinou s naprostou kontrolou nad každým aspektem lidské

184 Obecní kronika, s. 33.

185 Tamtéž, s. 37.

186 Jaroslav Vyskočil se skrze 50. léta průběžně zotavoval mj. v Brandýse nad Orlicí, Mariánských Lázních nebo v lázních Karlova Studánka pod Pradědem, viz Obecní kronika, s. 25, 26, 31, 48.

187 Tamtéž, s. 65.

188 Tamtéž, s. 67.

ho života. Církve i faráři disponovali omezeným prostorem k naplňování vlastních cílů, především skrze mírové hnutí nacházeli v novém společenském prostředí své smysluplné místo a aktivně vyhledávali příležitosti ke kontinuálnímu naplňování svého křesťanského poslání. Skutečnost, že církevní pracovníci KSČ nebyli schopni silou utlumit náboženské vyznání občanů, nutilo nejen ideologické tvůrce koncepce církevní politiky, ale také konkrétní církevní tajemníky zodpovědné na lokální úrovni za její realizaci k pomyslným ústupkům a vyjednávacím strategiím, které si kladly za cíl neeskalovat napětí ve společnosti, ale zároveň postupně disciplinovat faráře i věřící k aktivnímu spolupodílení se na tvorbě nového socialistického řádu a posléze k utlumení náboženského vyznání občanů. Zároveň je ovšem nutné zdůraznit, že pomyslný vyjednávací prostor církvi i věřících byl záhy po únoru 1948 výrazně limitován a byla to KSČ, která skrze mocenské nástroje, z nichž k nejvýznamnějším a v Brně se výrazně projevujícím patřilo hospodářské podřízení církvi státu a v druhé polovině 50. let ateizace školství, zastávala pozici výrazně silnější dominantní strany schopné prosadit své zájmy i násilím – došla-li situace k takové krajnosti.

Jaroslav Vyskočil nastoupil na své působiště na Starém Brně s pověstí cílevědomého energického pracovitěho člověka, který se v očích věřících morálně osvědčil v těžkých letech nacistické okupace a v poválečném období stál v čele zdařilé záchrany kostela Povýšení sv. Kříže v Jihlavě. Hrdý vlastenec a obdivovatel slovanského Ruska, potažmo SSSR, neskrýval svou kritiku kapitalismu a cit pro sociální témata, se kterými byl s ohledem na sociální složení členské základny ČČS denně konfrontován i z pozice svého duchovenského poslání. Únorové události roku 1948 proto vnímal v duchu ideálů křesťanského socialismu s nadějí, že KSČ ve spolupráci s ČČS povede československý lid po cestě budování nové spravedlivé společnosti, jejíž existenci ovšem podmiňoval bezpodmínečným zachováním demokratických principů budovaných na masarykovských ideálech. *„Každá poctivá práce bude stejně ceněna, ať je konána hlavou nebo rukama. (...) Ale práce naše musí být zasvěcena vyšším cílům, než pouhé získání nějakých osobních statků a zisků. Práce pro obecné blaho užší i širší naší rodiny, národ a stát a konec konců pro společenství národů – lidstvo,*“¹⁸⁹ vyhlížel Jaroslav Vyskočil lepší svět bezprostředně po druhé světové válce.

Pro KSČ nicméně nikdy nebyla reálná spolupráce s jakoukoliv náboženskou institucí skutečnou alternativou. Církevní politika poúnorového Československa usilovala o maximální omezení vlivu církvi na politiku i společnost, přičemž po mocenském vypořádání se především s římskokatolickou církví směřovala své kroky k zatlačení duchovních i věřících pryč z veřejného prostoru do „ghett kostelů“.¹⁹⁰ Ruku v ruce s tím KSČ pracovala na snížení religiozity obyvatelstva, což se ve městě Brně konkrétně projevovalo mj. důsledným zaměřením církevních tajemníků na (úspěšnou) likvidaci náboženské výchovy dětí. ČČS v tomto kontextu neprosplávaly vnitřní rozpory, vinou kterých církev ztrácela v očích veřejnosti na atraktivitě. Ubývající počet aktivních věřících i duchovních vedl společně s neúměrným nárůstem byrokratických požadavků a povinností ze strany komunistických úřadů k mimořádné vytíženosti farářů i laiků, přičemž prestiži duchovenského povolání neprosplávalo ani značné finanční podhodnocení umožněné

189 ÚAM ČČSH, fond Osobní složky duchovních, osobní výkaz Jaroslava Vyskočila, Věrní zůstaneme, s. 17.

190 Jindra, M.: *Rok 1953*, s. 142.

absolutní hospodářskou podřízeností církví státu. Pro KSČ však bylo zároveň důležité (kvůli bezpečnosti i hospodářským problémům) udržovat iluzi zachování náboženských svobod. Církevní tajemníci v Brně proto nevystupovali vůči věřícím ani zástupcům církví nepřátelsky, ale snažili se o zdánlivý dialog a vstřícnost, nabízeli drobné ústupky či (později nenaplněné) sliby. V případě NO na Starém Brně lze zmíněnou strategii nejlépe pozorovat skrze usilovnou, avšak zároveň neúspěšnou snahu Jaroslava Vyskočila zajistit svému společenství vlastní důstojné bohoslužebné prostory.

Jaroslav Vyskočil výše shrnuté problémy s postupem 50. let více a více reflektoval. Přesto se naděje na možnou spolupráci mezi KSČ a ČČS idealisticky nevzdával. Užitečnost církve v procesu budování nové sociálně spravedlivé společnosti se snažil coby významná a respektovaná osobnost ČČS prokázat vlastní aktivitou v masových organizacích, např. v SČSP. Hlavní prostor pro své veřejné působení však našel v rámci mírového hnutí, kde KSČ podíl církví přímo podporovala. Ve značné aktivitě Jaroslava Vyskočila v mírovém úsilí se však propojuje pestřejší škála motivů, od traumatizující zkušenosti druhé světové války přes propojení mírových ideálů s křesťanským poselstvím, bezprostřední strach z rozpoutání nového planetárního konfliktu až po antinuklearismus spojený se spoluzodpovědností za život dalších generací.

Mimořádné pracovní i duševní vyčerpání však zhoršovalo zdravotní stav faráře, potýkajícího se s důsledky v mládí prodělané tuberkulózy. To kulminovalo v první polovině roku 1959, kdy se Jaroslav Vyskočil léčil s celou řadou onemocnění a zároveň čelil významným starostem v životě své náboženské obce. Oddaný duchovní ČČS a otec čtyř dětí zemřel vyčerpan ve věku 50 let.

Prameny a literatura

Prameny nevydané

Archiv města Brna (AMB), Církevní oddělení, karton 34.

Moravský zemský archiv (MZA), fond B 124 Krajský národní výbor Brno, III. man., kar. 2585, 2586.

NO ČČSH Brno-Maloměřice, Oddělení mládeže (JM), ideové večery, nečíslováno. Nezařazeno.

NO ČČSH Brno-Maloměřice, Pomůcky pro náboženskou výchovu (1951/1952), otevřený dopis z 20. června 1952. Nezařazeno.

NO ČČSH Brno-Maloměřice, Školy, neurčený dokument. Nezařazeno.

NO ČČSH Brno-Řečkovice, Matrikář – korespondence 1951–1957, kontrola statistických výkazů, zdůvodnění vyšších změn, rok 1956. Nezařazeno.

ÚAM ČČSH, fond Osobní složky duchovních, osobní výkaz Jaroslava Vyskočila.

Kroniky a pamětní knihy uložené přímo u jednotlivých náboženských obcí

Druhá pamětní kniha NO Brno-Řečkovice.

Kronika NO Brno-Královo Pole.

Kronika NO Brno-Žabovřesky.
Obecní kronika (NO Staré Brno).
Pamětní kniha Církve československé v Brně od roku 1921 (NO Brno-Botanická).
Pamětní kniha NO Brno-Černovice.
Pamětní kniha NO Brno-Maloměřice.
První pamětní kniha NO Brno-Řečkovice.
Zlatá kniha (NO Brno-Řečkovice).

Dobová periodika

Český bratr, rok 1951.
Český zápas, roky 1948–1960.
Katolické noviny, roky 1949–1952.

Literatura

- Balík, Stanislav – Hanuš, Jiří: *Katolická církev v Československu 1945–1989*. Brno 2007.
- Friedrich, Carl Joachim – Brzeziński, Zbigniew Kazimierz: *Totalitarian Dictatorship and Autocracy*. Cambridge 2014.
- Frydl, David: *Zrod Církve československé (husitské)*. In: Butta, Tomáš – Kučera, Zdeněk (edd.): 90 let Církve československé husitské. Praha 2010.
- Havelka, Miloš: *Srovnávání nesrovnatelného aneb existovala v nejnovějších českých dějinách epocha totalitarismu?* In: Soudobé dějiny 16, 2009.
- Heumos, Peter: *K sociálněhistorickému výzkumu komunistických systémů*. In: Soudobé dějiny 15, 2008.
- Hrdlička, Jaroslav: *Období po II. světové válce (1945–1948)*. In: Butta, Tomáš – Kučera, Zdeněk (edd.): 90 let Církve československé husitské. Praha 2010.
- Jindra, Martin: *Církev československá (husitská) v období komunistické totality*. In: Butta, Tomáš – Kučera, Zdeněk (edd.): 90 let Církve československé husitské. Praha 2010.
- Jindra, Martin: *O mučednících „pravých“ i „nepravých“*. K recenzi Zdeňka R. Nešpora. In: Soudobé dějiny 15, 2008.
- Jindra, Martin: *Rok 1953 jako jedno z přelomových období v církevní politice státu*. In: Petráš, Jiří – Svoboda, Libor (edd.): Osm let po válce. Rok 1953 v Československu. Praha 2014.
- Jindra, Martin – Sladkowski, Marcel (edd.): *Biografický slovník Církve československé husitské*. Praha 2020.
- Kaňák, Bohdan: *Budování církve (1924–1939)*. In: Butta, Tomáš – Kučera, Zdeněk (edd.): 90 let Církve československé husitské. Praha 2010.
- Kaplan, Karel: *Stát a církev v Československu v letech 1948–1953*. Brno 1993.
- Marša, Jakub: *„Boj o mír“ : mezinárodní události jako nástroj utváření oficiálního obrazu komunistického režimu v církevním tisku v Československu (1948–1953)*. In: Sacra 18, 2020.
- Marša, Jakub: *Konference KSČ v regionální perspektivě: struktura – elity – výkon moci*. In: Časopis Matice moravské 138, 2019.

Marša, Jakub: *Na frontě boje proti „náboženskému tmářství“*. Práce církevních tajemníků národních výborů v Brně v letech 1950–1960. In: Vlček, Radomír (ed.): *Nesvoboda, despotie a totalitarismus v kultuře a v kulturních dějinách*. Brno 2021.

Morée, Peter C. A. – Piškula, Jiří: *„Nejpokrokovější církevní pracovník“*. Protestantské církve a Josef Lukl Hromádka v letech 1945–1969. Benešov 2015.

Moulis, Vladislav – Valenta, Jaroslav – Vykoukal, Jiří P.: *Vznik, krize a rozpad sovětského bloku v Evropě 1944–1989*. Ostrava 1991.

Nečasová, Denisa: *Obrazy nepřítelů v Československu 1948–1956*. Brno 2020.

Nešpor, Zdeněk R.: *Nepřaví mučedníci proticírkevního odboje*. In: *Soudobé dějiny* 15, 2008.

Piškula, Jiří: *Státní úřad pro věci církevní 1949–1956*. Ministerstvo pro kontrolu náboženského života v Československu. In: *Církevní dějiny* 2, Brno 2009.

Pullmann, Michal: *Sociální dějiny a totalitněhistorické vyprávění*. In: *Soudobé dějiny* 15, 2008.

Sommer, Vítězslav: *Bilance jednoho projektu. KSČ a radikální socialismus 1918–1989*. In: *Soudobé dějiny* 14, 2007.

Vaško, Václav: *Neumlčená*. Kronika katolické církve v Československu po druhé světové válce II. Praha 1990.

Vyskočil, Jaroslav: *Svět nesmí být pro lásku malý*. Brno 2012.

Internetové zdroje

Bukovsky, Vladimir. The Peace Movement and the Soviet Union. Nalezeno [20.10.2022] na <https://www.soviethistorylessons.com/bukovsky-peace-movement>.

Cowherd, G. Raymond. The Soviet Peace Offensive. Nalezeno [19.10.2022] na <https://www.jstor.org/stable/45307818>.

Report on the Communist „peace“ offensive; a campaign to disarm and defeat the United States. In: The Danish Peace Academy. Nalezeno [1.11.2021] na <http://www.fredsakademiet.dk/library/unamerican.pdf>.

Suslov, M. A. The Defence of Peace and the Struggle Against the Warmongers. In Marxist Internet Archive. Nalezeno [12.03.2020] na <https://www.marxists.org/archive/suslov/1949/11/x01.htm>.

Jaroslav Vyskočil, a priest in the unfree country

In the 1950s, Jaroslav Vyskočil was one of the leading figures of the Czechoslovak Church in Brno. In his previous long-term place of work in Jihlava, he achieved the reputation of a respectable, principled and hard-working clergyman as he had proven himself during the difficult years of the Second World War. The priest aspired to achieve similar successes in his new place of work in Brno, where he became the spiritual shepherd of the newly founded religious community of Staré Brno. Coming from a working-class background, Vyskočil paid attention to social issues and made no secret of his admiration for Russia, and, by extension, the Soviet Union. Therefore, he saw the events of February 1948 as a possibility for the realization of the idea of Christian Socialism. He

believed that the Communist Party, in cooperation with the Czechoslovak Church, would build a socially just society based on democratic foundations.

However, Vyskočil's work in Brno reflects the concrete realization of the anti-church policy of the Communist Party of Czechoslovakia (the gradual pressuring of the churches away from the public space, difficulties with the economic security of churches and priests, or limiting of the influence on religious education of children). The priest from Staré Brno was all the more involved in activities connected with the peace movement, where the communist regime directly supported the participation of the churches.

As the 1950s progressed, Vyskočil reflected on the deteriorating position of churches, but he did not give up the chance for possible cooperation between the churches and the Communist Party of Czechoslovakia, nor his belief in the important role of Christians in building a socially just democratic society. However, the obvious failures of the clerical service in Staré Brno increasingly shattered the priest's hopes. Jaroslav Vyskočil died as a tired and disappointed man at the age of 50.

Toto dílo lze užít v souladu s licenčními podmínkami Creative Commons BY-NC-ND 4.0 International (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode>). Uvedené se nevztahuje na díla či prvky (např. obrazovou či fotografickou dokumentaci), které jsou v díle užity na základě smluvní licence nebo výjimky či omezení příslušných práv.

